

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Ступінь вищої освіти Магістр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач _____

кафедри

Ханлар МАХМУДОВ

11 грудня 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Розвиток підприємницької діяльності на засадах
підвищення економічної ефективності»
виконала здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Бондаренко Наталія Станіславівна

Керівник кваліфікаційної роботи
к.е.н., доцент

Олена МИХАЙЛОВА

Полтава – 2023 року

ВСТУП

Актуальність теми. Економіка України розвивається відповідно до законів ринку, де ринок визначається як сфера, де взаємодіють виробники і споживачі товарів. Це вищий рівень товарно-грошових відносин. Функціонування ринку призводить до формування ринкової економіки, що характеризується конкуренцією і ефективністю діяльності.

У сучасний час вітчизняні підприємства агропромислового комплексу часто стикаються з проблемами, такими як недосконала нормативно-законодавча база, низький рівень матеріально-технічного забезпечення та обмежені фінансові та інвестиційні ресурси. У цих умовах завдання підвищення економічної ефективності найкраще вирішується суб'єктами підприємницької діяльності, які використовують природні ресурси свого регіону, його природні та кліматичні особливості та географічне розташування окремих галузей сільського господарства, які сформувалися в історичному контексті.

Теоретичні та практичні аспекти підвищення результативності функціонування підприємств викликали значний інтерес у численних науковців, серед яких можна вказати таких як Блонська В. І. Бердор М. М, Грідін О. В., Журавльова Т. В., Кучер Л. Ю., Ларіна Я. С., Малік М. Й., Мельник О.І., Янчук Т.В. і багатьох інших. У їх дослідженнях висвітлені основні питання, пов'язані із розробленням заходів для підвищення ефективності підприємницької діяльності.

Зв'язок роботи з науковими темами. Вивчення та аналіз кваліфікаційної роботи проведено відповідно до розробленого плану наукових досліджень, який був затверджений кафедрою підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є управління підприємницькою діяльністю на засадах зростання економічної ефективності.

Основними завданнями дослідження є:

- висвітлити теоретичні підходи щодо управління підприємницькою діяльністю на засадах зростання економічної ефективності;
- дати аналіз механізму формування та управління підприємницькою діяльністю на засадах зростання економічної ефективності;
- розробити шляхи підвищення підприємницької діяльності на засадах зростання економічної ефективності.

Об'єктом дослідження є розробка та обґрунтування шляхів підвищення підприємницької діяльності на засадах зростання ефективності у аграрному підприємстві.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних підходів щодо обґрунтування шляхів підвищення підприємницької діяльності на засадах зростання ефективності у аграрному підприємстві.

Методи дослідження. Дослідження базується на застосуванні різноманітних методів, включаючи діалектичний і абстрактно-логічний аналіз, статистико-економічні підходи, використання монографічних джерел, системний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз і економіко-математичні методи.

Інформаційною базою для проведення дослідження були використані джерела та ресурси, включаючи законодавчі акти та нормативно-правові документи України, річні звіти, поточну бухгалтерську і статистичну звітність аграрних підприємств, а також наукові праці вчених-економістів та літературні джерела. Особисті спостереження автора також були включені в аналіз.

Теоретичною основою дослідження стали основні концепції та висновки, сформульовані в наукових працях вітчизняних вчених, спеціалізуються в галузі організації обліку та аналізу ефективності підприємницької діяльності.

Елементи наукової новизни:

узагальнено: результати дослідження, що сприяють подальшому

розвитку теоретичних, методичних і практичних аспектів з підвищення ефективності підприємницької діяльності в аграрному секторі.

набули подальшого розвитку:

- загальні шляхи зростання ефективності підприємницької діяльності;
- оптимізаційні заходи розвитку підприємства в умовах зростання економічної ефективності.

Практична значущість. В кваліфікаційній роботі опрацьовані теоретичні положення, підприємницької діяльності, які створюють основу для виявлення й розв'язання сучасних проблем підвищення економічної ефективності у аграрному підприємстві.

Апробація результатів роботи. Основні відкриття досліджень та їх можливість практичного використання, були обговорені на VI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції (заочна форма) «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору», (м. Полтава : ПДАУ, 21.04.2023) «Економічна ефективність підприємницької діяльності та її значення».

За результатами досліджень опубліковано фахову статтю «Підприємницька діяльність під час війни: особливості, ефективність, стратегії». Вісник Хмельницького національного університету. № 6 Хмельницький 2023. С. 15-21 (додаток А).

Структура та обсяг дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 61 сторінках друкованого тексту, робота містить 12 таблиць, 5 рисунків та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ЗАСАДАХ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

1.1. Економічна ефективність підприємницької діяльності, сутність та значення

Виробничий процес на підприємстві здійснюється завдяки взаємодії ключових факторів, а саме персоналу (робочої сили), засобів та предметів праці. За допомогою наявних виробничих ресурсів, працівники підприємства створюють суспільно корисну продукцію або надають виробничі та побутові послуги. Ця ситуація включає витрати на живу та уречевлену працю, але водночас призводить до виробничих результатів [4].

Поняття «ефективність» є комплексною економічною категорією, яка відображає взаємозв'язок між виробничими процесами і збереженням загальних витрат на уречевлену та живу працю для отримання позитивного результату. На рівні підприємства ця категорія відображає співвідношення між величиною досягнутого результату та обсягом інвестицій або ресурсів, витрачених на виробництво. Збільшення ефективності може бути досягнуте за допомогою оптимізації використання ресурсів для досягнення того ж результату або за тих самих ресурсів отримання більшого випуску продукції.

У сучасних літературних текстах поняття «ефективність» широко використовується в різних галузях людської діяльності, особливо в економіці, де воно відіграє ключову роль серед актуальних проблем економічної науки і часто є предметом досліджень провідних фахівців [9].

Сьогодні це поняття стало одним із найбільш поширених і вживаних. Часто можна зустріти такі вислови, як «ефективність виробництва», «ефективність управління», «ефективність капіталовкладень», «ефективність

використання основних засобів» і так далі. Вивчення та дослідження цієї категорії власне відзначається великою кількістю наукових публікацій.

Головним узагальнюючим показником результативності аграрних підприємств є ефективність виробництва. Кожен розуміє, що «ефективність» означає високу якість та добрі результати. Однак важливо зазначити, що ці терміни не є взаємозамінними, і в економічному контексті «ефективність» не завжди вказує на низькі витрати. Поняття «ефективність» використовується для всебічної оцінки, оскільки об'єкт або захід можуть бути якісними в певних аспектах, але не ефективними в цілому. Важливо розуміти, що не існує універсального підходу до такої оцінки. Досвід та практика підтверджують, що іноді деякі аспекти або складові об'єкта можуть бути визнані найважливішими [28, с. 114].

Термін «ефект» (походить від латинського «effectua» що означає «виконання» або «дія») вказує на той результат або наслідок, який виникає внаслідок конкретної дії, причини або сили. З цієї точки зору, ефективність можна розглядати як визначену ефективність витрат, які вкладені в певну діяльність з метою досягнення бажаних результатів.

Ефективність - це складна економічна категорія, яка виникає з усвідомленої та раціональної людської діяльності і відображає виробничі відносини між суспільством загалом, підприємствами та окремими працівниками. Вона визначається об'єктивними економічними законами, розвитком продуктивних сил та характером виробничих відносин. Сутність ефективності полягає у досягненні визначеної мети виробництва, яка передбачає досягнення максимальної віддачі від сукупних витрат, що беруть участь у процесі виробництва [10, с. 123].

Ефективність виробництва представляє собою комплексне відображення остаточних результатів використання ресурсів виробництва та робочої сили протягом певного часового періоду. У країнах із розвинутою ринковою економікою використовується інший термін – «продуктивність системи виробництва й обслуговування», який описує ефективне

використання різних ресурсів, таких як праця, капітал, земля, матеріали, енергія і інформація, під час виробництва різних товарів і послуг. З цього випливає, що ефективність виробництва та продуктивність системи суттєво збігаються і визначають ті ж результативні процеси. Варто пам'ятати, що загальна продуктивність системи є більш широким поняттям, ніж продуктивність праці і рентабельність виробництва [20].

Критерій - це показник, за допомогою якого оцінюється діяльність або визначаються показники на майбутнє. В контексті предмету, критерій слід сприймати як якісну характеристику, що відображає основну істоту цього предмету та є основним принципом оцінки. Він відображає певні аспекти виробництва та якість цих аспектів, тому він повинен бути нерозривно пов'язаним із конкретними економічними законами, особливо з основним законом певного типу виробництва. Критерій, як вимірювальна одиниця економічної ефективності, конкретизується через показники. Зазвичай ці показники лише кількісно виражають зазначений критерій, відображаючи рівень та тенденції ефективності.

Основним критерієм економічної ефективності виробництва є обсяг національного доходу та його максимізація при мінімальних витратах на живу та уречевлену працю. Цей показник використовується для оцінки економічної ефективності національного господарства в цілому [16, с. 203].

Для оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, його різних сегментів, господарської діяльності, підприємств різних форм власності, їх відділень, вирощування окремих культур, застосування агротехнічних та зоотехнічних заходів, впровадження нових технічних розробок, наукових та технічних досягнень, а також передового досвіду, використовуються часткові або локальні критерії. В кожному конкретному випадку критерій може бути уточнений, враховуючи специфіку та особливості виробництва.

Ефективність - це досягнення найкращих результатів з використанням мінімальних затрат на живу та уречевлену працю, і є конкретним способом

заощадження часу. Таким чином, ефективність представляє собою економічний показник, який відображає виробничі відносини, пов'язані з оптимізацією використання живої та уречевленої праці, та вказує на кінцевий корисний результат внаслідок використання виробничих ресурсів і праці.

Необхідно розрізняти поняття «ефект» і «економічна ефективність». «ефект» представляє собою результат, який виявляється у різних формах після проведення різних заходів у сільському господарстві. У контексті ринкової економіки, це в першу чергу ступінь фактичного або очікуваного задоволення об'єктивних економічних інтересів власників виробничих ресурсів. Залежно від взаємодії між витратами та результатами виробництва, однаковий результат може бути досягнутий різними методами, і, навпаки, однакові витрати можуть призвести до різних ефектів [34].

Економічний ефект може бути позитивним або негативним, і він може бути пов'язаний з виробництвом сільськогосподарської продукції, характеризуючи доцільність проведення конкретного заходу. Він також може бути економічним, пов'язаним із збереженням ресурсів, зменшенням витрат на працю або досягненням прибутку, а також соціальним, відображаючи вплив на умови праці та життя працівників [34].

Однак сам за собою отриманий результат не дає повної інформації щодо того, чи є прийнятним використання нововведення, оскільки він недостатньо характеризує трудову діяльність людей і не вказує, наскільки коштовно було отримано цей результат в термінах витрат ресурсів. Той самий ефект може бути досягнутий за допомогою різних методів або за різних рівнів використання ресурсів, і, навпаки, однакові витрати ресурсів можуть призвести до різних результатів. Тому зробити висновок лише на підставі отриманого ефекту і оцінити доцільність проведення заходу неможливо. Повністю це відображає остаточний корисний результат від використання засобів виробництва і праці, що вказує на економічну ефективність. Процес взаємодії факторів та утворення результатів

виробництва представлений у вигляді схеми (див. рис. 1.1).

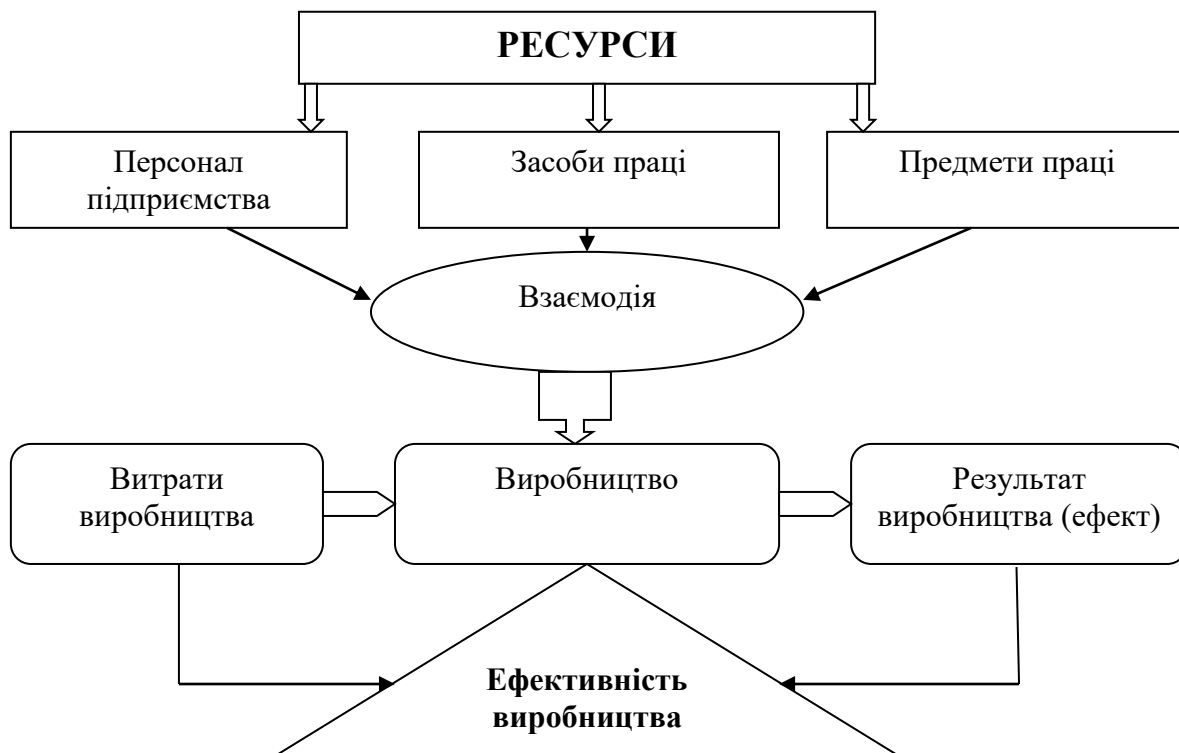

Рис. 1.1. Схема формування результатів та ефективності виробництва [8, с. 272-273.].

У контексті матеріального виробництва поняття «ефективність виробництва» в загальному підході визначається через порівняння отриманого результату із затратами живої та уречевленої праці, а також інших ресурсів, пов'язаних з його використанням. Проте на практиці виникає питання, з якими конкретними витратами доцільно порівнювати отриманий ефект. Існують три основних підходи до розв'язання цієї проблеми:

- Ресурсний підхід, де ефект оцінюється в контексті вартості виробничих ресурсів, включаючи основні та оборотні фонди.
- Витратний підхід, де ефект порівнюється зі сталими виробничими витратами.
- Ресурсно-витратний підхід, який порівнюється з виробничими ресурсами, так і з виробничими витратами.

Основна мета підвищення економічної ефективності аграрних підприємств полягає в тому, щоб збільшити виробництво продукції на

кожну одиницю матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, які витрачені. Це сприятиме збільшенню прибутку підприємств, що є основою розширеного відтворення виробництва, підвищенню оплати праці та поліпшенню соціальних та побутових умов працівників. Підвищення економічної ефективності виробництва стоїть перед аграрними підприємствами як головне завдання, особливо в умовах обмеженості ресурсів. Це вимагає від підприємств раціонального та ефективного використання ресурсів та виробництва високоякісної продукції [25, с. 79].

Ефективність розділяється на два типи:

- виробничо-економічну;
- соціально-економічну.

Виробничо-економічна ефективність відображає, наскільки ефективно працюють продуктивні ресурси, яка частина матеріально-технічної бази і трудових ресурсів використовується аграрними підприємствами, і вимірюється як натуральними, так і вартісними показниками.

Соціально-економічна ефективність відображає, наскільки успішно досягнуті цілі виробництва. Важливо розуміти, що економічний і соціальний аспекти ефективності не повинні бути розглянуті як протилежні один одному, але, натомість, вони повинні бути спільними.

З точки зору суспільства, ефективним є виробництво, коли виробляється необхідний обсяг продукції за мінімальними витратами ресурсів.

З точки зору аграрного підприємства, ефективним є виробництво, яке забезпечує його розширене відтворення.

З точки зору особистих інтересів, ефективним є виробництво, яке створює умови для задоволення матеріальних і моральних потреб працівників підприємства.

Забезпечення ефективності у господарській діяльності має вирішальне значення. Тому важливо вести боротьбу за неї на кожному окремому підприємстві, в усіх його відділах і на різних рівнях аграрного виробництва.

Результати виробництва повинні постійно порівнюватися з витратами [33, с. 16].

Галузь сільського господарства є складною системою, яка включає взаємопов'язані та взаємодіючі елементи. Ефективність функціонування цієї системи нерозривно пов'язана з її основною метою. Оцінка ефективності проводиться на підставі критеріїв, які можуть бути розглянуті як внутрішні та зовнішні характеристики системи. У контексті національної економіки, ефективність виробництва вимірюється відношенням обсягу національного доходу, створеного протягом певного періоду, до витрат суспільної праці. У вимірах галузей, об'єднань та підприємств, ефективність оцінюється відношенням обсягу чистої продукції до витрат суспільної праці в межах кожної з цих складових національної економіки.

Зокрема, для оцінки результатів ефективності на мікроекономічному рівні використовується поняття «виробнича ефективність». Важливим аспектом є аналіз ефективності виробництва, а також вирішення питань, що стосуються пошуку шляхів і напрямків підвищення економічної ефективності виробництва продукції [30, с. 164].

Види ефективності виробництва визначаються переважно на основі різноманітних результатів (ефектів), що виникають у господарській діяльності підприємства. Передусім, результати (ефекти) виробництва можуть бути розділені на економічні та соціальні.

Економічний ефект відображає різноманітні вартісні показники, які характеризують інтервальні та кінцеві результати виробництва на підприємстві або в об'єднанні підприємств. До цих показників входять обсяг товарної продукції, чистий прибуток, обсяги реалізованої продукції, зекономлені ресурси для виробництва і загальні знижені витрати через скорочення собівартості продукції тощо.

Соціальний ефект визначається за скороченням тривалості робочого тижня, збільшенням кількості нових робочих місць і рівнем зайнятості населення, поліпшенням умов праці та побуту, стану навколишнього

середовища, загальної безпеки життя тощо. Соціальні наслідки виробництва можуть бути не тільки позитивними, але й негативними, включаючи появу безробіття, зростання інфляції та погіршення показників екології. У них є особливість - не всі можуть бути виміряні кількісно. Тому на підприємствах встановлюють, оцінюють і контролюють (наскільки це можливо) як економічну, так і соціальну ефективність виробництва (результативність системи) [37, с. 4].

Також розрізняють соціальну і економічну ефективність.

Соціальна ефективність - це відповідність господарської діяльності основним соціальним потребам та цілям суспільства, а також інтересам окремих осіб. Інтегральним показником соціальної ефективності є виробництво товарів для народного споживання в загальному обсязі виробництва протягом певного періоду, зазвичай протягом року. В період з 2005 по 2012 роки в Україні частка товарів для народного споживання скоротилася з 30% до 23%, що свідчить про погіршення показників соціальної ефективності.

Ця ситуація спричинена наявністю в Україні великого військово-промислового комплексу (ВПК), великою матеріаломісткістю виробництва (велика кількість матеріалів на одиницю продукції), застарілою структурою виробництва (переважання металургійної промисловості, важкого машинобудування тощо) та різким спадом виробництва легкої та харчової промисловості під час економічної кризи. Економічна ефективність виражається через специфічний прояв закону економії часу. У капіталістичному способі виробництва ключовим показником економічної ефективності є норма прибутку. Для народних підприємств у розвинених країнах Заходу головною метою є не лише максимізація прибутку, але також максимізація чистого прибутку на одного працівника, що вимагає урахування показника норми прибутку [62, с. 138].

Більш конкретними показниками економічної ефективності є продуктивність праці, матеріаловіддача і матеріаломісткість продукції,

економічна результативність капіталовкладень, нової техніки, витрати енергії на одиницю продукції та інші.

Основними напрямками збільшення економічної ефективності в Україні є значне зниження витрат енергмісткості (витрати енергії на одиницю продукції в Україні майже в 3,5-5 разів перевищують аналогічні витрати у розвинених країнах світу) та матеріаломісткості (витрати матеріалів і ресурсів в Україні на одиницю продукції у 2-3,5 рази вищі, ніж аналогічні показники в країнах Заходу), збільшення використання капіталовкладень тощо.

1.2. Підприємницька діяльність в аграрній сфері, та фактори впливу на неї

Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична господарська діяльність, яка приймає на себе ризик та здійснюється в різних галузях, незалежно від форм власності. Сільське господарство в нашій країні не є винятком, оскільки завдяки розвитку підприємницького середовища, суб'єкти аграрного сектора швидко та успішно адаптувалися до умов ринку. Сільське господарство є специфічною та невід'ємною складовою галуззю національного господарства кожної країни, оскільки більше 80% продуктів споживання виробляється в цій галузі. Тому можна з упевненістю стверджувати, що виробництво сільськогосподарської продукції є важливою умовою для забезпечення життя населення будь-якої країни.

Процес виробництва сільськогосподарської продукції, від початкових етапів до кінцевого споживача, повинен бути організованим у просторі та часі. Цю організацію досягають шляхом створення підприємств. Задоволення попиту на цю продукцію також може бути здійснене суб'єктами підприємницької діяльності, включаючи фізичних осіб.

Поняття підприємства, як організаційної форми господарювання, визначено в Господарському Кодексі України (ст. 62). Підприємство - це незалежний суб'єкт господарювання, який створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами з метою задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного проведення виробничої, науково-дослідної, торговельної та іншої господарської діяльності в рамках законів та інших правових актів.

Малік М. Й. визначає підприємництво як інститут, що сприяє інноваційному розвитку сільського господарства. Він розглядає його як інструмент структурних змін та стимул для перетворень через інституціоналізацію економічних відносин у контексті ринкових умов. Проте інститут аграрного підприємництва поки що не відповідає економічно, і надмір економічної влади може призвести до диктату у відносинах, які, передусім, стосуються перерозподілу прибутку, не на користь селянина-власника [34].

Сільськогосподарське підприємництво неможливе без участі різних суб'єктів і об'єктів підприємництва, які пройшли відповідну еволюцію. У сфері підприємницької діяльності в сільському господарстві можна виділити різноманітні соціально-економічні типи учасників, особливо враховуючи різноманітні форми власності в цій галузі. Підприємницьку діяльність можуть здійснювати як окремі особи, так і групи осіб. Згідно з законодавством України, суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути громадяни України, інших країн, які не обмежені законом у своїх правах і можливостях, а також юридичні особи всіх форм власності згідно з чинним законодавством. Тобто, виробники сільськогосподарської продукції можуть бути державними, колективними, груповими та індивідуальними підприємцями.

Згідно з чинним законодавством України, передбачено існування державної, комунальної та приватної власності. Відповідно до

Господарського кодексу України, в залежності від форми власності, можуть функціонувати різні види підприємств, включаючи сільськогосподарські:

- приватні підприємства, які базуються на приватній власності громадян або суб'єктів господарювання (юридичних осіб);
- підприємства, які діють на основі колективної власності;
- комунальні підприємства, що функціонують на основі комунальної власності територіальної громади;
- державні підприємства, які діють на основі державної власності;
- підприємства, які базуються на змішаній формі власності (на основі об'єднання майна різних форм власності) [17].

Отже, у сфері сільського господарства можуть бути створені та діяти підприємницькі структури будь-яких зазначених вище типів. У той же час, в аграрному секторі України постійно засновуються та функціонують суб'єкти господарювання різних юридичних форм. Загальні та спеціальні умови їх створення визначаються законодавством. За останні роки кількість суб'єктів господарювання в сільському господарстві становила близько 4% від загальної кількості суб'єктів, і підприємства становлять велику частину з них. У сільському господарстві України можна виділити чотири основні категорії виробників сільськогосподарської продукції (рис. 1.2.) [12].

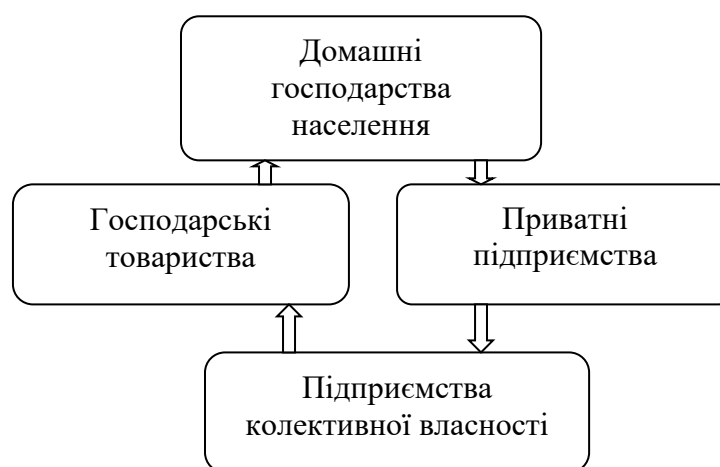

Рис. 1.2. Групи виробників сільськогосподарської продукції [12].

Кожна група виробників сільськогосподарської продукції має свої особливості, умови функціонування та можливості для майбутнього розвитку.

– Домашні господарства населення, включаючи фізичних осіб-підприємців, не мають статусу юридичних осіб і займаються вирощуванням сільськогосподарської продукції як для власних потреб, так і для продажу. Такі господарства спеціалізуються на комерційному вирощуванні овочів та інших менш поширених культур, які важко вирощувати в промислових масштабах через потребу в ручній праці.

– Приватні сільськогосподарські підприємства складаються з фермерських господарств і приватних сільськогосподарських підприємств. Фермерські господарства можуть бути створені виключно громадянами України, і їх функціонування базується на праці членів сім'ї фермера, хоча також допускається найм працівників. Земля, якою вони користуються, може бути власністю фермера або здана йому в оренду. Розмір фермерських господарств може сильно варіюватися, від кількох гектарів до кількох тисяч гектарів, роблячи їх повноцінними середніми підприємствами. Понад 60% фермерських господарств мають площу від 100 до 2000 тисяч гектарів. Приватні сільськогосподарські підприємства є юридичними особами, які діють на основі приватної власності, і можуть бути засновані громадянами України, іноземцями, особами без громадянства та юридичними особами. Для них застосовуються загальні правила, які визначені в Цивільному та Господарському кодексах стосовно здійснення господарської діяльності.

– Підприємства колективної власності приймають різні форми кооперативів. В Україні існують різні види кооперативів, і найбільш поширеними серед них є виробничі та обслуговуючі кооперативи. Виробничі кооперативи формуються виключно фізичними особами з метою спільного виробництва або проведення інших господарських дій, при цьому члени кооперативу вносять обов'язковий трудовий внесок з метою здобуття прибутку. Обслуговуючі кооперативи створюються як фізичними, так і

юридичними особами з метою надання послуг, головним чином членам кооперативу, і для здійснення їх господарської діяльності.

– Господарські товариства можуть мати різне походження, бути внутрішньонаціональними, з іноземним учасням або мати іноземні інвестиції. У сільському господарстві господарські товариства є однією з найпоширеніших форм організації господарської діяльності після фермерських господарств. Зазвичай вони приймають форму товариств з обмеженою відповідальністю або акціонерних товариств.

Підприємницька діяльність в аграрній сфері базується на використанні різноманітних ресурсів. Серед таких ресурсів можна відзначити різні види об'єктів, включаючи будівлі, споруди, сільськогосподарську техніку, землю, як багаторічні, так і однорічні культури, робочу і продуктивну худобу, транспортні засоби, виробничу інфраструктуру, грошові кошти, сільськогосподарську продукцію, цінні папери, технологічні рішення (ноу-хау) та соціальну інфраструктуру, яка надає соціальні послуги на селі.

З розвитком виробничих можливостей склад і структура ресурсів для підприємницької діяльності в сільському господарстві розширюється та змінюється якісно. Наприклад, раніше не існувало послуг, пов'язаних із внесенням мінеральних добрив чи впровадженням нових технологій, проте вони зараз стали досить прибутковими галузями підприємницької діяльності. Розвиток різноманітних ресурсів для підприємництва впливає на взаємовідносини між її учасниками, збільшує їх кількість і поліпшує їх якість [39].

Рівень економічної ефективності підприємства залежить від різноманітних факторів, і тому для практичного використання у сфері управління важливим стає класифікація цих факторів щодо їх впливу на підприємство за різними ознаками. Зокрема, за дослідженнями М. М. Петровця [48, с. 118] і А. О. Ярославського [74, с. 175], цю класифікацію факторів впливу на економічну ефективність підприємства можна проводити згідно з такими ознаками (див. рис. 1.3):

- з урахуванням основних напрямів розвитку та вдосконалення виробництва (за напрямками формування);
- відповідно до джерел підвищення ефективності (за ресурсами і витратами);
- відповідно до сфери застосування (за рівнем господарювання).

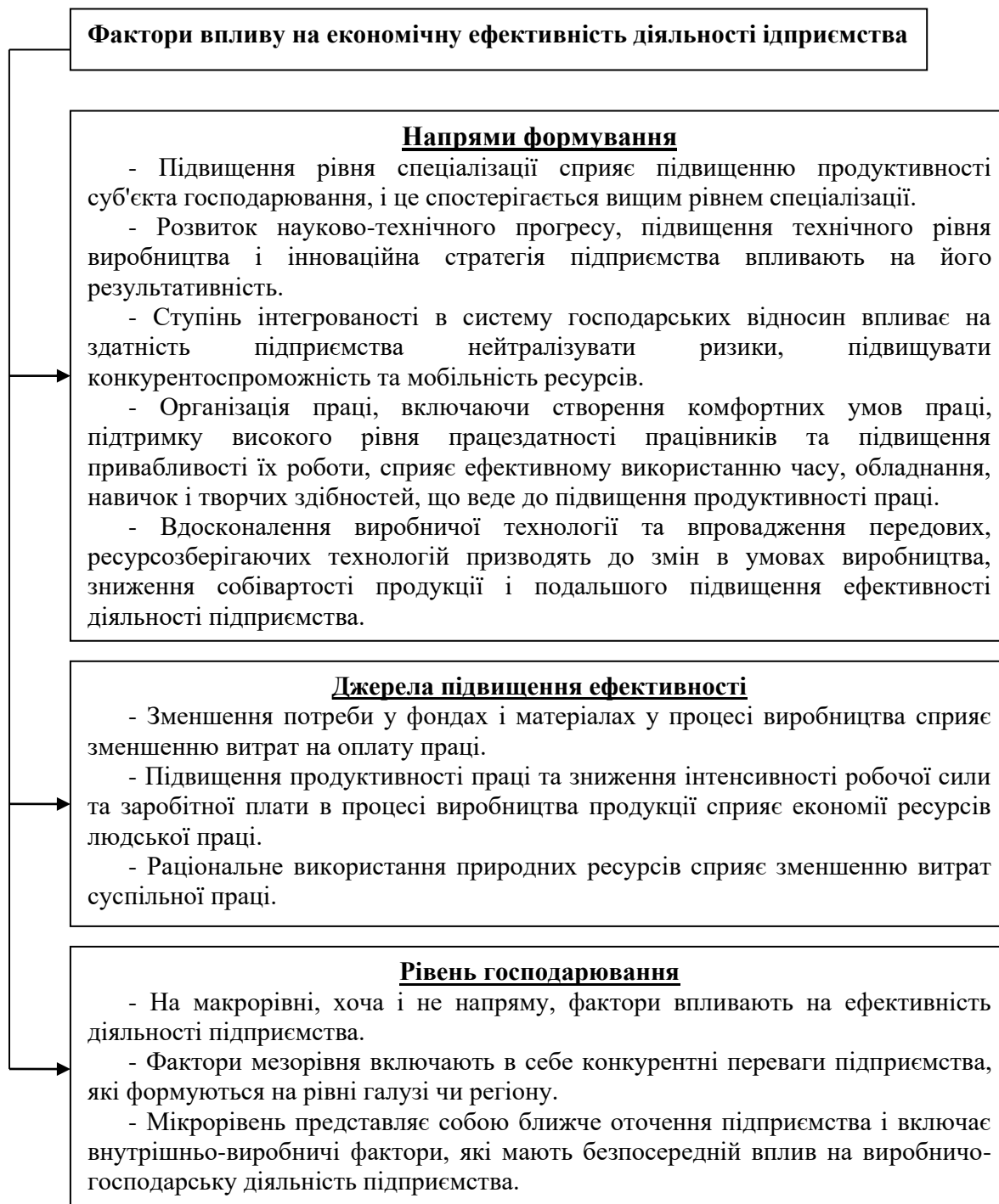

Рис. 1.3 – Класифікація факторів впливу на економічну ефективність діяльності підприємства [64, с. 118; 75, с. 175].

Як представлено на рис. 1.3, фактори, що впливають на економічну ефективність підприємства, за спрямуваннями розвитку і вдосконалення виробництва (за напрямками формування), передбачають впровадження технічних і організаційних заходів. Реалізація цих заходів призводить до зменшення витрат на робочу силу, ресурси та витрати підприємства, а також сприяє підвищенню якості та конкурентоспроможності продукції.

Наступний спосіб класифікації факторів впливу - за джерелами підвищення ефективності (за ресурсами і витратами) - відкриває можливість досягнення підвищення ефективності виробничого процесу та розвитку підприємства в цілому через інтенсивне відтворення та раціональне використання основних виробничих активів підприємства, його трудових, матеріальних і природних ресурсів.

Вплив факторів на економічну ефективність діяльності підприємства за сферою застосування (за рівнем господарювання) перш за все передбачає аналіз макроекономічних (національних), міжгалузевих (структурних національних), галузевих, регіональних та мікроекономічних факторів.

Класифікація факторів, що впливають на економічну ефективність діяльності суб'єктів господарювання, дозволяє кожному підприємству оцінити свою діяльність, ретельно вивчивши її за ключовими характеристиками, які допомагають визначити, наскільки прибутковою або неприбутковою є діяльність підприємства. Надзвичайно важливим для підвищення економічної ефективності підприємства є раціональне використання його виробничого потенціалу, мінімізація різних видів втрат, застосування економічного режиму для зменшення витрат і оптимізації ресурсів.

Аналіз впливу факторів на економічну ефективність діяльності підприємства є однією з ключових методологічних складових в дослідженні фінансово-господарської діяльності. Зазвичай ефективність діяльності підприємства визначається впливом не одного, а низки факторів, і ці фактори можуть бути взаємозалежними, впливати на результати

зовнішнього і внутрішнього середовища. Дослідження впливу окремого фактору на ефективність діяльності підприємства надає більш точні результати в аналізі та оцінці якості роботи підприємства. Таким чином, глибоке дослідження факторів є необхідним для розуміння результатів діяльності суб'єкта господарювання і для виявлення потенційних резервів і напрямків підвищення ефективності його діяльності.

Висновки до розділу 1

1. Ефективність - це складний економічний термін, пов'язаний із спеціалізованою, обґрунтованою діяльністю людей. Він відображає конкретні економічні взаємовідносини, які існують між суспільством загалом, підприємствами та окремими працівниками. Ефективність виражає вплив об'єктивних економічних правил, розвиток потужностей виробництва та характер виробничих відносин. Вона є способом вираження цілей виробництва. Таким чином, поняття «ефективність» має сутність в тому випадку, коли існує визначена мета, яку потрібно досягти. Основною метою виробництва є отримання віддачі від усіх ресурсів, які беруть участь у процесі виробництва.

2. Підприємницька активність у сільському господарстві базується на використанні різноманітних ресурсів та об'єктів, таких як будівлі, споруди, сільськогосподарська техніка, земельні ділянки, різнорічні та однорічні посіви, робочий та продуктивний скот, транспортні засоби, виробнича інфраструктура, фінансові ресурси, сільськогосподарська продукція, цінні папери, передові технології (ноу-хау) та соціальна інфраструктура, яка надає соціальні послуги на сільській місцевості.

3. Вивчено фактори, які впливають на результативність підприємства. З'ясовано, що на зазвичай на результативність підприємства впливає не один, а кілька факторів одночасно. Ці фактори можуть бути взаємопов'язаними і впливати на результати як зовнішнього, так і

внутрішнього середовища. Класифікація цих факторів, яка визначається за ключовими характеристиками, дозволяє кожному підприємству оцінити свою діяльність і визначити, наскільки її функціонування призводить до прибутковості чи збитків.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

Для досліджень та виконання завдань кваліфікаційної роботи ми обрали державне аграрне підприємство Полтавського району Полтавської області. Основною метою його діяльності є сприяння науково-технічному розвитку у сільському господарстві, надання послуг для всіх виробників сільськогосподарської продукції та продаж якісних сільськогосподарських товарів.

Аграрне підприємство спеціалізується на виробництві високоякісного насіння зернових та бобових культур, а також декоративних трав. Крім цього, на цьому підприємстві здійснюється вирощування комерційних видів сільськогосподарських культур, зокрема озимої пшениці, гречки, кукурудзи для виробництва зерна, ячменю ярого, вівса, сорго, соняшнику, сої, а також продовольчих баштанних культур. У сфері тваринництва фокус зосереджений на вирощуванні великої рогатої худоби та свиней, а також виробництві молока та меду.

Державне підприємство має організаційну лінійно-функціональну структуру типу. Ця структура сприяє ефективному об'єднанню лінійного управління (включаючи директора, начальника цеху і майстра) з консультативною підтримкою з боку функціональних служб, при цьому не порушуючи повноважень та обов'язків лінійних керівників.

Застосована організаційна структура на господарстві сприяє швидкому впровадженню управлінських рішень, підвищує ефективність роботи функціональних відділів, скорочує час, необхідний для передачі

виконавчому персоналу управлінських рішень. Крім того, ця структура дозволяє оперативно розпоряджатися ресурсами, що особливо важливо в умовах ринкової економіки (див. додатки Б та В).

Аграрне підприємство впроваджує різноманітні методи та стратегії, включаючи організаційно-економічні і екологічні заходи, з метою оптимізації використання земельних ресурсів. Розподіл і кількість таких заходів залежать від наявного ресурсного потенціалу, масштабів діяльності і фінансово-економічної стійкості підприємства. Давайте розглянемо, як земельні ресурси використовуються в досліджуваному підприємстві, проаналізувавши дані, представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Динаміка складу та розміру сільськогосподарських угідь
в державному підприємстві, 2018-2022 рр.**

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+, -	%
Всього с.-г. угідь, га	3306	3306	3306	3306	3306	0,0	100,0
з них: ріллі, га	3287	3287	3287	3287	3287	0,0	100,0
сінокоси, пасовища	19	19	19	19	19	0,0	100,0
Всього посівів с.-г. культур	3287	3287	3287	3266	3107	-180,0	94,5

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Показники табл. 2.1. свідчать про те, що протягом досліджуваного періоду не відбулася жодної зміни щодо розмірів площі сільськогосподарських угідь, яка становить 3306,0 га, площа ріллі залишається стабільною на рівні 3287,0 га. Щодо площі відведеної для сінокосів і пасовищ, вона також не змінювалася на протязі аналітичного періоду.

Успішність операцій в аграрному секторі та результативність сільськогосподарського виробництва на внутрішніх і зовнішніх ринках в значній мірі визначаються рівнем забезпечення, ефективним використанням кадрового потенціалу та застосуванням науково-підтверджених методів його управління. Сучасні концепції управління людськими ресурсами акцентують увагу на розгляді працівників як найціннішого активу організації, який

потребує адекватного розподілу, мотивації та розвитку, спільно з іншими ресурсами, з метою досягнення стратегічних цілей організації. Докладну інформацію про це можна знайти в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка забезпеченості та ефективності використання трудових ресурсів в державному підприємстві, 2018-2022 рр.

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+, -	%
Середньорічна чисельність працюючих, осіб	234	229	230	232	235	1,0	100,4
з них зайнятих у с.-г. виробництві	210	200	200	200	210	0,0	100,0
у т. ч.: в рослинництві	107	103	90	90	86	-21,0	80,4
в тваринництві	123	97	110	110	124	1,0	100,8
Відпрацьовано за рік, тис. люд.-год.	449,28	439,68	441,60	445,44	451,20	1,9	100,4
у т. ч.: в рослинництві	94,16	90,64	79,20	79,20	75,68	-18,5	80,4
в тваринництві	355,12	349,04	362,40	366,24	375,52	20,4	105,7
Виробництво валової продукції у співставних цінах на 1 працівника, тис. грн	270,82	277,92	282,01	227,38	260,50	-10,3	96,2
Одержано прибутку на 1 працівника, тис. грн	8,68	5,16	9,37	9,40	5,22	-3,5	60,1
Витрати на оплату праці, тис. грн	17864,0	21271,0	26253,0	34143,0	37114,0	19250,0	207,8
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн	6361,8	7740,5	9511,9	12264,0	13160,9	6799,2	206,9
Припадає на 1 працюючого у с.-г.:							
с.-г. угідь, га	15,74	16,53	16,53	16,53	15,74	0,0	100,0
ріллі, га	15,65	16,44	16,44	16,44	15,65	0,0	100,0
Коефіцієнт використання запасу праці	0,91	0,93	0,96	0,96	0,96	0,0	105,5

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Проаналізувавши данні, представлені в табл. 2.2, можна зробити наступні висновки. З'ясовано, що в 2018 р. середньорічна кількість працівників становила 234 особи, а в 2022 р. ця кількість збільшилася лише на одну особу, до 235. Щодо працівників, які працюють у сільськогосподарському виробництві, їх кількість складала 210 осіб, як у 2018 р. так і в 2022 р. Виробництво валової продукції у співставних цінах на 1 працівника за досліджуваний період зменшується, із 270,82 тис. грн у 2018 р., до 260,50 тис. грн. у 2022 р. Показник одержаного прибутку на 1 працівника також зменшується на 39,9 %. В державному підприємстві зростають витрати на заробітну плату на 107,8 %. Навантаження 1 працівника на площу сільськогосподарських угідь, та площу ріллі зростає.

Важливим аспектом управління основними та оборотними засобами є їх планування та прогнозування. Ефективне їх є ключовим фактором успіху влюбій підприємницькій діяльності, табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка складу та ефективності використання основних виробничих та оборотних засобів в державному підприємстві, 2018-2022 рр.

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+,-	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Наявність основних засобів на кінець року – всього, тис. грн	29491,0	31769,0	32283,0	41766,0	42101,0	12610,0	142,8
у т. ч.:							
будинки, споруди	6988,0	6987,0	6581,0	6581,0	6581,0	-407,0	94,2
машини та обладнання	18695,0	20362,0	21410,0	30892,0	30957,0	12262,0	165,6
транспортні засоби	2576,0	3203,0	3050,0	3050,0	3250,0	674,0	126,2
інструменти, прилади, інвентар	1179,0	1164,0	1188,0	1190,0	1245,0	66,0	105,6
інші основні засоби	53,0	53,0	54,0	53,0	68,0	15,0	128,3
Вартість оборотних засобів на кінець року – всього, тис. грн	17984,0	18523,0	18523,0	19993,0	18615,0	631,0	103,5
у т. ч.:							
виробничі запаси	4508,0	4612,0	8695,0	2078,0	8676,0	4168,0	192,5
тварини на вирощуванні та відгодівлі	4261,0	4396,0	3770,0	2762,0	2706,0	-1555,0	63,5

Продовж. табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
незавершене виробництво	2456,0	4569,0	1730,0	1033,0	1594,0	-862,0	64,9
готова продукція	1642,0	3008,0	3495,0	871,0	1198,0	-444,0	73,0
товари	22,0	12,0	16,0	22,0	65,0	43,0	295,5
дебіторська заборгованість	2467,0	1773,0	2172,0	5101,0	4209,0	1742,0	170,6
грошові кошти	2628,0	153,0	115,0	528,0	167,0	-2461,0	6,4
Фондозабезпеченість, тис. грн	892,0	960,9	976,5	1263,3	1273,5	381,4	142,8
Фондоозброєність, тис. грн	126,0	138,7	140,4	180,0	179,2	53,1	142,2
Фондомісткість, грн	0,37	0,44	0,34	0,54	0,40	0,03	107,2
Фондовіддача, грн	2,68	2,25	2,90	1,85	2,50	-0,2	93,3
Норма прибутку, %	4,3	2,4	4,2	3,5	2,0	-2,3	x
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6	0,1	x
Фондорентабельність, %	6,9	3,7	6,7	5,2	2,9	-4,0	x

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Дослідивши показники табл. 2.3. слід зробити наступні висновки. Так вартість основних засобів за досліджуваний період зростає на 42,8 %, більшість за рахунок машин, обладнання та транспортних засобів, які підприємство закуповувало. Вартість оборотних засобів також зростає, але не істотно, лише на 3,5 %, і це за рахунок товарів, що підприємство купувало з метою подальшого перепродажу, виробничих запасів, та дебіторської заборгованості.

Фондозабезпеченість підприємства зростає на 42,8 %, фондоозброєність праці на 42,2 %. Норма прибутку зменшується на 2.3 в. п., фондорентабельність також зменшується на 2.9 в. п.

Структура товарної продукції в аграрному підприємстві потрібна для кількох основних цілей, а саме, для планування та управління виробництвом, аналізу ринку та маркетингу, планування ресурсів, та фінансового управління в підприємстві, та є важливою для багатьох аспектів ефективного управління та досягнення успіху на ринку сільськогосподарської продукції табл. 2.4. Після аналізу показників, представлених у табл. 2.4, ми прийшли до наступних висновків. Найбільший

вклад у структуру товарної продукції складає виробництво свинини, що становить 22,6%.

Таблиця 2.4

**Динаміка структури грошових надходжень від реалізації продукції
в державному підприємстві, 2018-2022 рр.**

Галузі і види продукції	Обсяг реалізації продукції, в сер. за 2018-2022 рр., ц	Постійні ціни 2016 р., грн за 1 ц	Вартість товарної продукції в постійних цінах, тис. грн	Структура товарної продукції, %	№ п/п за питомою вагою
Рослинництво – всього	x	x	29534,1	52,6	x
в т.ч. зернові та зернобобові	45854,80	0,00	14393,2	25,6	x
з них: пшениця озима	12225,40	311,72	3810,9	6,8	5
кукурудза на зерно	28449,60	317,97	9046,1	16,1	4
ячмінь озимий	4,20	296,67	1,2	0,002	11
ячмінь ярий	5047,60	296,67	1497,5	2,7	7
Соняшник	14554,60	816,80	11888,2	21,2	3
Соя	3578,40	834,24	2985,2	5,3	6
Багаторічні трави насіння	187,20	1424,31	266,6	0,5	9
Тваринництво – всього	x	x	26587,67	47,4	x
в т.ч.: приріст ВРХ	542,18	2301,57	1247,86	2,2	8
приріст свиней	396,32	2387,68	10110,8	22,6	1
молоко	28864,77	436,65	12603,8	22,5	2
мед	11,66	5668,63	66,1	0,1	10
Всього по підприємству	x	x	50937,4	100,0	x

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Друге місце займає виробництво соняшнику з часткою 17,4%, тоді як третє місце посідає виробництво молока з часткою 22,5%, на третьому місці виробництво соняшнику і це 21,2 %. Коефіцієнт спеціалізації, що застосовується на досліджуваному підприємстві, складає 0,561, що свідчить про високий ступінь спеціалізації, а виробничий напрямок характеризується, як м'ясо-молочний з розвинутим зерновим господарством.

Ефективність виробництва в сільському господарстві є ключовою темою, яка активно досліджується і аналізується в рамках галузі сільськогосподарської економіки. Ця проблематика стосується оцінки та підвищення продуктивності, якості та прибутковості сільськогосподарських підприємств табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка показників ефективності сільськогосподарського виробництва в державному підприємстві, 2018-2022 рр.

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+,-	%
Вартість валової продукції у постійних цінах 2016 р. – всього, тис. грн	63371,9	63644,4	64862,6	52752,6	61216,5	-2155,4	96,6
у т. ч.: рослинництва	45312,1	45033,5	44364,6	31844,6	38459,3	-6852,8	84,9
тваринництва	18059,7	18610,9	20498,0	20908,0	22757,1	4697,4	126,0
Вартість валової продукції у діючих цінах – всього, тис. грн	78905,7	71484,1	93770,9	77471,1	105067,5	26161,8	133,2
у т. ч.: рослинництва	50501,6	46345,3	58661,6	39225,9	56472,6	5971,0	111,8
тваринництва	28404,1	25138,8	35109,3	38245,3	48594,8	20190,7	171,1
Повна собівартість реалізованої продукції – всього, тис. грн	37137,0	43921,0	52752,0	55440,0	59146,0	22009,0	159,3
у т. ч.: рослинництва	19188,0	22141,0	29827,0	31598,0	24935,0	5747,0	130,0
тваринництва	17781,0	21567,0	22823,0	23735,9	33881,0	16100,0	190,5
Валовий доход – всього, тис. грн	54256,0	56621,0	68210,0	71844,6	76965,0	22709,0	141,9
у т. ч.: рослинництва	31811,0	32705,0	42601,0	43832,0	39848,0	8037,0	125,3
тваринництва	22290,0	23642,0	25466,0	28012,6	36671,0	14381,0	164,5
Прибуток (збиток) – всього, тис. грн	17119,0	12700,0	15458,0	16404,6	17819,0	700,0	104,1
у т. ч.: рослинництва	12623,0	10564,0	12774,0	12234,0	14913,0	2290,0	118,1
тваринництва	4509,0	2075,0	2643,0	4276,7	2790,0	-1719,0	61,9
Рівень рентабельності (збитковості), %	46,1	28,9	29,3	29,6	30,1	-16,0	x
у т. ч.: рослинництва	65,8	47,7	42,8	38,7	59,8	-6,0	x
тваринництва	25,4	9,6	11,6	18,0	8,2	-17,1	x

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Проаналізувавши динаміку показників ефективності сільськогосподарського виробництва державному підприємстві, можна зробити наступні висновки. Протягом досліджуваного періоду вартість

валової продукції у діючих цінах зросла на 26161,8 тис. грн. Повна собівартість також збільшилася на 22009,0 тис. грн, що негативно вплинуло на показники ефективності, і це зростання відзначається у обох галузях. Валовий дохід в 2022 році складає 76965,0 тис. грн, порівняно з 54256,0 тис. грн у 2018 році, збільшившись на 22709,0 тис. грн. Загальний прибуток та прибуток в галузі рослинництва зросли протягом досліджуваного періоду. Однак прибуток в тваринництві зменшився на 1719,0 тис. грн. Рівень рентабельності виявляє нестабільну динаміку.

2.2. Оцінка формування ефективного механізму діяльності підприємства, та фактори впливу на нього

Ефективний механізм діяльності підприємства є основою його успіху та стійкості на ринку. Ця система включає в себе різні аспекти управління та фактори, які сприяють досягненню мети підприємства. Оцінка формування такого механізму та аналіз факторів, що на нього впливають, допомагає підприємству досягти ефективності та конкурентоспроможності.

Стратегічне планування: Один із основних елементів ефективного механізму діяльності - це розробка та виконання стратегічних планів. Підприємство повинно чітко визначити свої цілі, завдання та стратегію розвитку. Планування допомагає підприємству керувати своєю діяльністю та адаптувати її до змін на ринку.

Ефективне фінансове управління: Фінансова стабільність та управління ресурсами грають ключову роль у формуванні ефективного механізму діяльності. Правильне розподілення коштів, контроль над фінансами та ефективне управління кредитами є критичними аспектами успішної діяльності.

Людський капітал: Персонал підприємства відіграє важливу роль у формуванні ефективного механізму. Рекрутування, навчання та розвиток

персоналу, створення команди, яка розвивається та працює на результат, є важливими факторами успіху.

Маркетинг та продаж: Вміння ефективно рекламувати продукти або послуги та досягати клієнтів є важливими для забезпечення сталого попиту на ринку. Маркетингова стратегія та продажі повинні бути адаптовані до потреб клієнтів та змін на ринку.

Технологічний розвиток: Сучасні технології можуть значно полегшити та покращити діяльність підприємства. Впровадження інновацій та використання новітніх технологій допомагають збільшити продуктивність та зменшити витрати.

Законодавство та регуляція: Підприємства повинні враховувати законодавчі та регуляторні вимоги у своїй діяльності. Дотримання норм та стандартів допомагає уникнути правових проблем та зберегти репутацію підприємства.

Конкуренція та ринкові умови: Конкурентне середовище та зміни на ринку можуть впливати на ефективність діяльності підприємства. Підприємства повинні бути готовими адаптуватися до нових умов та реагувати на конкуренцію.

Усі ці фактори взаємодіють між собою та впливають на формування ефективного механізму діяльності підприємства. Оцінка цих аспектів та пошук найкращих рішень допомагають підприємству забезпечити стабільну та успішну діяльність на ринку.

Виробничо-фінансова діяльність підприємства визначається комплексом заходів, спрямованих на забезпечення стійкості та ефективності його функціонування. Цей процес включає в себе ряд стратегічних аспектів, що охоплюють виробництво, фінансове планування та управління ресурсами.

На першому етапі, підприємство повинно ретельно вивчити потреби ринку та визначити оптимальні напрямки виробництва. Це передбачає аналіз попиту на товари чи послуги, що надаються, а також врахування

конкурентного середовища. На основі цих даних формується стратегія виробництва, яка максимізує конкурентоспроможність підприємства.

Фінансовий аспект включає в себе ретельне планування та управління фінансовими ресурсами. Ефективне використання бюджету, оптимізація податкових обов'язків і раціональне розподіл ресурсів стають важливими завданнями фінансового відділу підприємства.

В цілому, виробничо-фінансова діяльність підприємства вимагає системного підходу та поєднання стратегічного виробництва з ефективним фінансовим управлінням. Лише взаємодія цих компонентів дозволяє досягти стійкого розвитку, забезпечуючи одночасно конкурентоспроможність на ринку та фінансову стабільність підприємства табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Динаміка показників виробничо-фінансової діяльності
в державному підприємстві 2018-2022 рр., тис. грн**

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+,-	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції	62766	67152	80805	106922	96159	33393,0	153,2
Собівартість реалізованої продукції	46244	55658	64856	87215	75837	29593,0	164,0
Валовий прибуток	16522	11494	15949	19707	20322	3800,0	123,0
Інші операційні доходи	1807	2662	1193	1358	1569	-238,0	86,8
Адміністративні витрати	6235	6180	8354	9527	8725	2490,0	139,9
Витрати на збут	3628	4412	4190	6351	8625	4997,0	237,7
Інші операційні витрати	6035	1930	2329	3006	2768	-3267,0	45,9
Прибуток від операційної діяльності	2431	1634	2269	2181	1773	-658,0	72,9
Фінансові витрати	399	452	114	0	546	147,0	136,8
Прибуток від звичайної діяльності	2032	1182	2155	2181	1227	-805,0	60,4
Чистий прибуток	2032	1182	2155	2181	1227	-805,0	60,4
<i>Продовж. табл. 2.6</i>							
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього операційних витрат	83863	98906	108674	148582	144004	60141,0	171,7
у т. ч.:							
матеріальні затрати	44330	63619	68158	98354	89430	45100,0	201,7
витрати на оплату праці	17864	21271	26253	34143	37114	19250,0	207,8
відрахування на соціальні заходи	3876	4731	5784	7366	7955	4079,0	205,2

амортизація	1895	2303	2719	2594	3074	1179,0	162,2
інші операційні витрати	15898	6982	5760	6125	6431	-9467,0	40,5
Рівень рентабельності, %	4,4	2,1	3,3	2,5	1,6	-2,8	x

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Аналіз динаміки показників виробничо-фінансової діяльності в державному підприємстві дає можливість стверджувати, що чистий дохід від реалізації продукції у 2018 р. становив 62766 тис. грн, а в 2022 р. 96159 тис грн, що характеризує зростання досліджуваного показника на 53,2 %. Собівартість реалізованої продукції за досліджуваний період зростає на 29593,0 тис. грн, або 64,0%.

Валовий прибуток також має тенденцію до зростання на 23,0%. На рівні охарактеризованих показників істотно зростають і адміністративні витрати, витрати на збут, та інші операційні витрати. Фінансові витрати також зростають. Прибуток від операційної діяльності у 2018 р. становив 2431 тис. грн, а в 2022 р. 1773 тис. грн, зафіксоване зменшення становить 21,7 %.

Прибуток від звичайної діяльності, та чистий прибуток, також зменшуються за досліджуваний період. Відповідно рівень рентабельності зменшується на 2,8 в.п.

Собівартість продукції є ключовим показником в економічній діяльності підприємства та безпосередньо впливає на його конкурентоспроможність та прибутковість. Існує ряд факторів, які суттєво впливають на формування собівартості і потребують уважного вивчення та ефективного управління табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Визначення впливу чинників на собівартість сільськогосподарської продукції в державному підприємстві, 2018-2022 рр.

Вид продукції	Витрати на 1 гол. (га), грн	Продуктивність, ц (урожайність, ц/га)	Виробнича собівартість 1 ц, грн	Відхилення собівартості 2022 р. від 2018 р., +,-
---------------	-----------------------------	---------------------------------------	---------------------------------	--

	Роки						всього	у т.ч. за рах.	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022		Урожайності, продуктивності	витрат
Зернові та зернобобові	14672	15059	59,7	48,2	246,0	312,5	66,5	60,0	6,5
Пшениця	10377	15505	43,8	48,5	237,2	319,6	82,4	-34,8	117,2
Кукурудза на зерно	22809	17347	94,8	55,8	240,5	311,0	70,5	128,0	-57,6
Ячмінь ярий	13695	9424,0	49,2	34,6	278,5	272,2	-6,3	80,6	-86,9
Овес	6300,0	18600	43,6	59,6	144,5	312,1	167,6	-114,5	282,1
Соняшник	13400	16911	27,5	24,9	488,2	679,2	191,1	63,2	127,9
Соя	16262	17648	27,7	26,4	587,8	667,4	79,6	29,5	50,1
Приріст ВРХ	8000,0	28453	2,4	2,7	3300,2	10600,9	7300,8	-1136,7	8437,5
Приріст свиней	4327,8	5781,4	1,5	1,5	2896,7	3945,0	1048,4	75,5	972,9
Молоко	36714,3	77070	67,4	77,0	545,1	1000,3	455,2	-144,0	599,2

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Характеризуючи вплив чинників на собівартість сільськогосподарської продукції в державному підприємстві, слід відмітити, що виробнича собівартість істотно залежить від витрат на 1 гол. (га), та продуктивності тварин, а також урожайності сільськогосподарських культур, та зростає в порівнянні із представленими показниками, лише при виробництві ячменю ярого відбувається зменшення досліджуваного показника на 6,3 в. п., на це вплинуло падіння витрат на 86,9 тис. грн.

Прибутковість підприємства є узагальнюючим аспектом його фінансового стану та успішності в бізнес-середовищі, вплив чинників на прибутковість підприємства вимагає комплексного підходу та стратегічного управління, спрямованого на оптимізацію витрат, підвищення конкурентоспроможності та ефективне використання ресурсів, табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Вплив чинників на зміну прибутковості сільськогосподарської продукції в державному підприємстві, 2018-2022 рр.

Вид продукції	Ціна 1 ц, грн	Собівартість реалізації 1 ц,	Прибуток на 1 ц, грн	Відхилення прибутку 2022 р. від 2018 р., грн (+,-)
---------------	---------------	------------------------------	----------------------	--

			грн				загалом	за рахунок	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022		ціни	собівартості
Зернові та зернобобові	415,2	454,0	248,0	313,5	167,2	140,5	-26,7	38,9	-65,5
Пшениця	467,2	372,9	237,2	319,5	230,0	53,4	-176,6	-94,3	-82,3
Кукурудза на зерно	359,9	496,2	240,5	311,0	119,4	185,3	65,9	136,4	-70,5
Ячмінь ярий	477,0	872,0	278,5	272,2	198,5	599,8	401,2	395,0	6,3
Овес	500,0	750,0	153,8	312,5	346,2	437,5	91,3	250,0	-158,7
Соняшник	820,9	1113,6	488,1	679,2	332,7	434,4	101,6	292,7	-191,1
Соя	927,9	1160,7	587,8	667,4	340,0	493,3	153,3	232,8	-79,5
Приріст великої рогатої худоби	3621,1	2360,0	3300,0	1080,0	321,1	1280,0	958,9	-1261	2220,0
Приріст свиней	3346,3	4877,3	2897,0	3944,8	449,3	932,5	483,3	1531,0	-1047,8
Молоко	697,5	1070,8	545,1	1000,3	152,4	70,5	-82,0	373,2	-455,2

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Вплив чинників на зміну прибутковості сільськогосподарської продукції в державному підприємстві характеризує зменшення прибутку, за рахунок зростання показника собівартості, по виробництву всіх видів продукції, позитивним моментом є підвищення цін, що і зтримує прибуток позитивним.

Рівень рентабельності є важливим показником фінансової ефективності підприємства і визначає його здатність генерувати прибуток від власної діяльності. Цей показник є ключовим для оцінки фінансового стану підприємства та його здатності виживати та зростати в конкурентному бізнес-середовищі.

Рентабельність підприємства залежить від комплексного впливу факторів, включаючи ефективне витрати, управління ресурсами, технологічний прогрес та спроможність адаптуватися до змін на ринку. Чітке розуміння цих факторів та їхнє ефективне управління є важливими складовими успішної фінансової стратегії підприємства табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Вплив чинників на зміну рівня рентабельності сільськогосподарської продукції в державному підприємстві, 2018-2022 рр.

Вид продукції	Ціна 1 ц, грн		Собівартість реалізації 1 ц, грн		Рівень рентабельності, %		Відхилення рівня рентабельності 2022 р. від 2018 р. в.п. (+,-)		
	2018	2022	2018	2022	2018	2022	загальне	у т. ч. за рахунок	
								ціни	собівартості
Зернові та зернобобові	415,2	454,0	248,0	313,5	67,4	44,8	-22,6	15,7	-38,3
Пшениця	467,2	372,9	237,2	319,5	97,0	16,7	-80,2	-39,8	-40,5
Кукурудза на зерно	359,9	496,2	240,5	311,0	49,6	59,6	9,9	56,7	-46,7
Ячмінь ярий	477,0	872,0	278,5	272,2	71,3	220,3	149,0	141,8	7,2
Овес	500,0	750,0	153,8	312,5	225,0	140,0	-85,0	162,5	-247,5
Соняшник	820,9	1113,6	488,1	679,2	68,2	64,0	-4,2	60,0	-64,2
Соя	927,9	1160,7	587,8	667,4	57,8	73,9	16,1	39,6	-23,5
Приріст великої рогатої худоби	3621,1	2360,0	3300,0	1080,0	9,7	118,5	108,8	-38,2	147,0
Приріст свиней	3346,3	4877,3	2897,0	3944,8	15,5	23,6	8,1	52,8	-44,7
Молоко	697,5	1070,8	545,1	1000,3	28,0	7,0	-20,9	68,5	-89,4

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів підприємства

Аналіз впливу чинників на зміну рівня рентабельності сільськогосподарської продукції в державному підприємстві дає можливість стверджувати, що рівень рентабельності чітко залежить від ціни 1 ц виробленої продукції, та собівартості. Так із зростанням собівартості рівень рентабельності зменшується. В цілому, можна визначити, що зміни в рентабельності сільськогосподарської продукції в державному підприємстві за цей період сильно залежать від коливань цін на ринку, виробничої ефективності та вартості ресурсів. Управління цими факторами може бути

ключовим елементом стратегії для забезпечення стабільності та прибутковості сільськогосподарського виробництва.

Висновки до розділу 2

1. Для досліджень та виконання завдань кваліфікаційної роботи ми обрали державне аграрне підприємство Полтавського району Полтавської області. Основною метою його діяльності є сприяння науково-технічному розвитку у сільському господарстві, надання послуг для всіх виробників сільськогосподарської продукції та продаж якісних сільськогосподарських товарів.

Аграрне підприємство спеціалізується на виробництві високоякісного насіння зернових та бобових культур, а також декоративних трав. Крім цього, на цьому підприємстві здійснюється вирощування комерційних видів сільськогосподарських культур, зокрема озимої пшениці, гречки, кукурудзи для виробництва зерна, ячменю ярого, вівса, сорго, соняшнику, сої, а також продовольчих баштанних культур. У сфері тваринництва фокус зосереджений на вирощуванні великої рогатої худоби та свиней, а також виробництві молока та меду.

2. Динаміка складу та розміру сільськогосподарських угідь в державному підприємстві свідчить про те, що протягом досліджуваного періоду не відбулася жодної зміни щодо розмірів площі сільськогосподарських угідь, яка становить 3306,0 га, площа ріллі залишається стабільною на рівні 3287,0 га. Щодо площі відведеної для сінокосів і пасовищ, вона також не змінювалася на протязі аналітичного періоду.

3. Проаналізувавши динаміку забезпеченості та ефективності використання трудових ресурсів в досліджуваному підприємстві, можна зробити наступні висновки. З'ясовано, що в 2018 р. середньорічна кількість працівників становила 234 особи, а в 2022 р. ця кількість збільшилася лише

на одну особу, до 235. Щодо працівників, які працюють у сільськогосподарському виробництві, їх кількість складала 210 осіб, як у 2018 р. так і в 2022 р. Виробництво валової продукції у співставних цінах на 1 працівника за досліджуваний період зменшується, із 270,82 тис. грн у 2018 р., до 260,50 тис. грн. у 2022 р. Показник одержаного прибутку на 1 працівника також зменшується на 39,9 %. В державному підприємстві зростають витрати на заробітну плату на 107,8 %. Навантаження 1 працівника на площу сільськогосподарських угідь, та площу ріллі зростає.

4. Аналіз динаміки складу та ефективності використання основних виробничих та оборотних засобів в підприємстві, дає можливість зробити наступні висновки. Так вартість основних засобів за досліджуваний період зросла на 42,8 %, більшість за рахунок машин, обладнання та транспортних засобів, які підприємство закуповувало. Вартість оборотних засобів також зростає, але не істотно, лише на 3,5 %, і це за рахунок товарів, що підприємство купувало з метою подальшого перепродажу, виробничих запасів, та дебіторської заборгованості. Фондозабезпеченість підприємства зростає на 42,8 %, фондоозброєність праці на 42,2 %. Норма прибутку зменшується на 2.3 в. п., фондорентабельність також зменшується на 2.9 в. п.

5. Проаналізувавши динаміку показників ефективності сільськогосподарського виробництва державному підприємстві, можна зробити наступні висновки. Протягом досліджуваного періоду вартість валової продукції у діючих цінах зросла на 26161,8 тис. грн. Повна собівартість також збільшилася на 22009,0 тис. грн, що негативно вплинуло на показники ефективності, і це зростання відзначається у обох галузях. Валовий дохід в 2022 році складає 76965,0 тис. грн, порівняно з 54256,0 тис. грн у 2018 році, збільшившись на 22709,0 тис. грн. Загальний прибуток та прибуток в галузі рослинництва зросли протягом досліджуваного періоду. Однак прибуток в тваринництві зменшився на 1719,0 тис. грн. Рівень рентабельності виявляє нестабільну динаміку.

6. Аналіз динаміки показників виробничо-фінансової діяльності в державному підприємстві дає можливість стверджувати, що чистий дохід від реалізації продукції у 2018 р. становив 62766 тис. грн, а в 2022 р. 96159 тис грн, що характеризує зростання досліджуваного показника на 53,2 %. Собівартість реалізованої продукції за досліджуваний період зростає на 29593,0 тис. грн, або 64,0%. Валовий прибуток також має тенденцію до зростання на 23,0%. На рівні охарактеризованих показників істотно зростають і адміністративні витрати, витрати на збут, та інші операційні витрати. Фінансові витрати також зростають. Прибуток від операційної діяльності у 2018 р. становив 2431 тис. грн, а в 2022 р. 1773 тис. грн, зафіксоване зменшення становить 21,7 %. Прибуток від звичайної діяльності, та чистий прибуток, також зменшуються за досліджуваний період. Відповідно рівень рентабельності зменшується на 2,8 в. п.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Загальні шляхи зростання підприємницької діяльності в ефективних умовах

Шлях до економічного росту полягає в успішній функціонуючій діяльності підприємств, що сприяє створенню нових робочих місць в країні та покращує загальний рівень життя населення. На етапі розвитку підприємства будь-якої галузі досягнення належного рівня його економічної ефективності є ключовим стратегічним завданням. Вплив на результативність підприємства визначають різноманітні зовнішні та внутрішні фактори, що залежать від характеру його діяльності та галузі, в якій воно діє.

Результативність виробництва та інших видів діяльності суттєво залежить від різноманітних факторів, і тому для ефективного управління її рівнем важливим стає класифікація цих чинників з точки зору їхнього впливу на підвищення ефективності. Цю класифікацію доречно здійснити за трьома ключовими ознаками:

1. За джерелами підвищення ефективності, які включають в себе різні види витрат та ресурсів. Поділ чинників за цією ознакою дозволяє визначити, з яких джерел можливе підвищення результативності. Цей підхід розподіляє чинники на кілька категорій, такі як:

- Зростання продуктивності праці та зменшення витрат на оплату праці, що означає економію витрат на працю.
- Зниження витрат на обладнання та матеріали у виробництві, яке відображає економію витрат на матеріали та обладнання.

– Рациональне використання природних ресурсів, що вказує на ефективне використання суспільних ресурсів. Ця класифікація допомагає зрозуміти, які конкретні заходи можуть бути вжиті для підвищення ефективності виробництва та інших видів діяльності.

2. За способами розвитку та вдосконалення виробництва (діяльності).

Існують ключові шляхи для цього, які включають:

– Прискорення прогресу у сфері науки та технологій, а також у сфері організації (підвищення рівня технічних та технологічних аспектів виробництва; вдосконалення структури виробництва, систем управління, форм і методів організації роботи, планування та стимулювання);

– Підвищення якості та конкурентоспроможності виробів (послуг);

– Загальний розвиток і вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

За розташуванням у системі управління виробництвом. Зокрема, важливим є розділення на внутрішні (пов'язані з внутрішнім господарством) та зовнішні (загальноєкономічні) фактори. Крім того, внутрішні чинники розподіляються на «тверді» і «м'які» групи.

Класифікація внутрішніх чинників на «тверді» і «м'які» є досить умовною, але широко використовується в міжнародній практиці управління. Термінологія цих груп взята з комп'ютерних термінів, де сам комп'ютер називається «апаратним засобом» (твердий товар), а програмне забезпечення – «програмним засобом» (м'який товар). За аналогією, «матеріальними» чинниками називають ті, що можна виміряти фізично, і «нематеріальними» - ті, які не піддаються фізичному вимірюванню, але мають суттєве значення для управління економічною діяльністю працівників.

3. За чинниками ефективності в контексті системи управління діяльністю. Особливо важливим є розрізнення між внутрішніми (пов'язаними з внутрішньою господарською діяльністю) та зовнішніми (вплив на загальноєкономічні аспекти) чинниками, а також поділ внутрішніх чинників на «тверді» і «м'які».

Варіативні шляхи впровадження внутрішніх і зовнішніх чинників для підвищення ефективності діяльності підприємств і організацій різняться за їхнім впливом, ступенем використання та рівнем контролю. Отже, для керівників і фахівців (менеджерів) підприємств та інших організацій у сфері підприємництва та інших видів діяльності важливим є глибоке розуміння масштабів впливу, методів контролю і використання ключових внутрішніх і зовнішніх чинників ефективності на різних рівнях управління роботою колективів працівників. Суб'єкти господарювання мають змогу і повинні постійно моніторити процес використання внутрішніх чинників, розробляючи та послідовно реалізуючи власну програму підвищення результативності своєї діяльності, а також враховуючи вплив зовнішніх чинників. У цьому контексті виникає необхідність у конкретизації напрямків дії і використання основних внутрішніх і зовнішніх чинників для підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання.

Напрямки впровадження внутрішніх і зовнішніх чинників для підвищення ефективності діяльності підприємств і організацій різняться за впливом, ступенем використання та контролем. Це вимагає конкретизації стратегій і методів використання ключових внутрішніх і зовнішніх факторів для підвищення продуктивності діяльності суб'єктів господарювання.

Зокрема, технологічні інновації, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційні технології, мають вирішальний вплив на ефективність виробництва продукції (надання послуг). Ці зміни запускають ланцюгові реакції, які призводять до значних змін у технічному рівні та продуктивності технологічного обладнання, методах та формах організації трудових процесів, підготовці та кваліфікації персоналу та інших аспектах.

Для ефективного розвитку підприємства, важливо розглядати управління як комплекс завдань, які, хоч і різняться за природою, але є тісно взаємопов'язаними і вимагають оптимальної координації різних видів ресурсів.

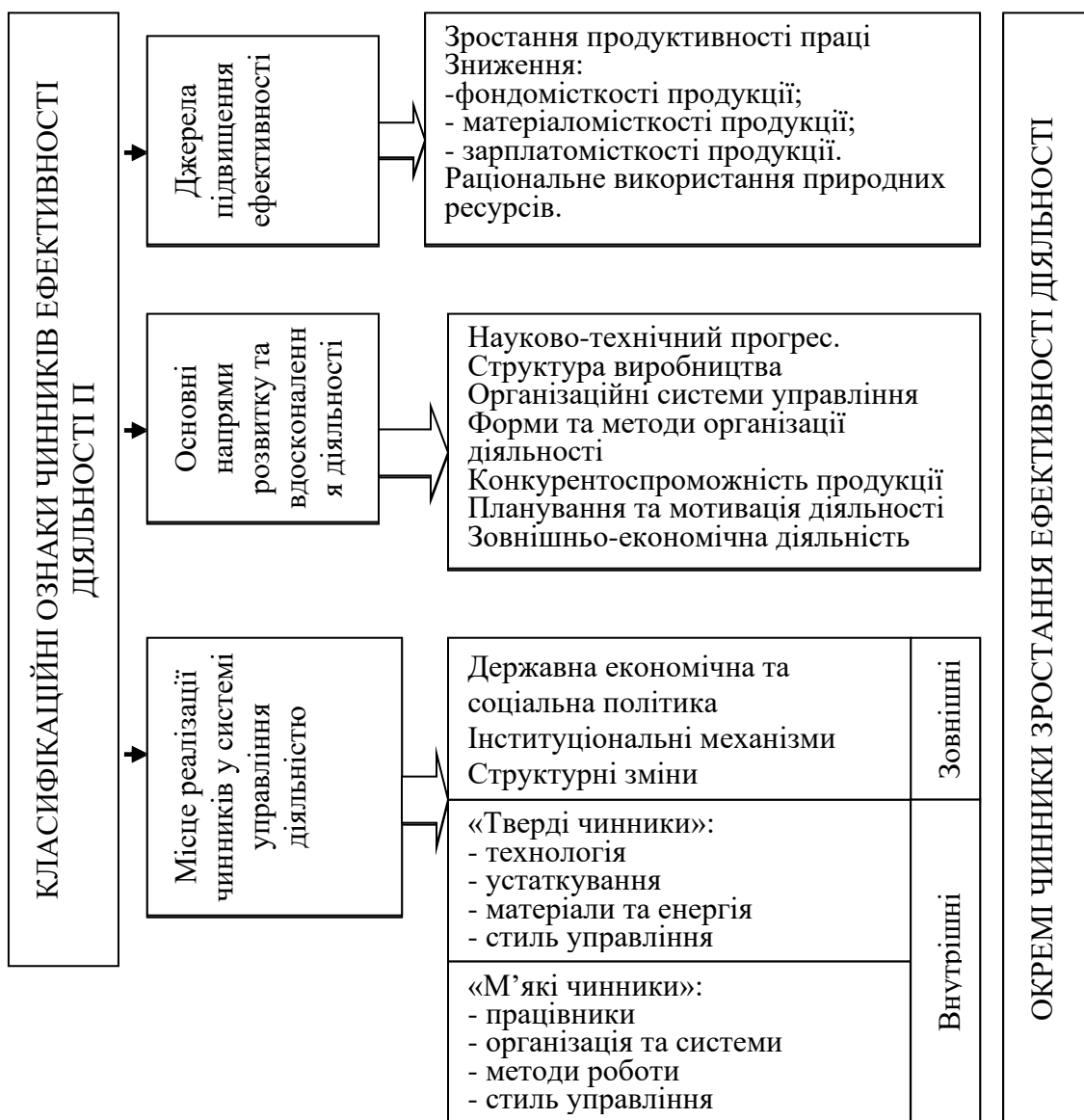

Рис. 3.1. Інтегрована модель і класифікація факторів, які впливають на результативність діяльності підприємства.

Запровадження інформаційних систем у процес управління підприємством може забезпечити зростання його ефективності та конкурентоспроможності. Отже, це означає, що підприємство може зайняти вигідну позицію на ринках, що постійно змінюються, та формуються під впливом різноманітних факторів [74, с. 270].

На сьогодні, процес створення інформаційної системи в Україні, зокрема в агропромисловому комплексі, здійснюється в умовах, що не сприяють його успішному розвитку. Зокрема, існує недостатнє фінансування

для наукової галузі, обмежена доступність інформаційних ресурсів, втрата висококваліфікованих спеціалістів, високий рівень безробіття, бідність сільського населення, низький стандарт життя сільського населення і неефективне використання потенціалу аграрної галузі. Всі ці фактори ведуть до зниження інвестиційної привабливості сільських територій та утруднюють соціально-економічний розвиток цих областей.

Рівень інформатизації підприємств в Україні загалом дуже низький. Основну причину цього стану речей переважно можна пояснити економічним спадом в країні. У таких умовах підприємства не можуть собі дозволити значних інвестицій у технології, які можуть підвищити ефективність управління виробництвом. Однак, вже на сьогодні, у сільському господарстві можна виявити окремі підприємства, які мають потенціал стати лідерами в застосуванні передових та дорогих інформаційних систем [23, с. 149].

Для зниження витрат і оптимізації процесів виробництва сільськогосподарської продукції, стає важливим використання досягнень науково-технічного прогресу. Це включає перехід до нових методів інформаційного забезпечення та управління сільським господарством, широкий застосунок роботизованих і автоматизованих систем, інформаційних технологій.

На сьогоднішній день інформаційні системи надають можливість проводити інтелектуальний аналіз та глибоку обробку даних для виділення ключових напрямків подальших рішень, і це можливо навіть в умовах дефіциту інформації або її надлишку, при обмежених часових рамках або у ситуаціях, коли інше прийняття рішень стає неможливим [13, с. 12].

Оскільки виробництво зерна є провідною галуззю досліджуваного підприємства, доцільно обрати такий стратегічний напрямок розвитку, який дозволить досягти високих показників. Тому важливо впровадити моніторингові системи на основі GPS-приймачів для контролю за транспортними засобами, які використовуються для перевезення зерна.

Ефективність цього заходу можна оцінити з економічної точки зору, яка представлена в табл. 3.1 для системи GPS-моніторингу транспорту, використаної у процесі перевезення зерна в досліджуваному підприємстві.

Таблиця 3.1

Ефективність впровадження систем GPS-моніторингу транспорту на перевезенні зерна в підприємстві, тис.грн.

Марка автомобіля	Витрати на установку систем GPSмоніторингу	Щорічні сервісні витрати на утримання систем GPSмоніторингу	Очікувана щорічна економія коштів за рахунок впровадження систем GPSмоніторингу	
			мінімальна	максимальна
КамАЗ-5511	10,0	2,4	7,7	19,2
ЗІЛ-ММ3554	25,0	6,0	27,3	68,2
ГАЗ-СА33507	25,0	6,0	16,1	40,2
Всього	60,0	14,4	51,1	127,6

Власна розробка автора

Отже, впровадження системи GPS-моніторингу транспорту на досліджуваному підприємстві вважається перспективним навіть при мінімальній очікуваній щорічній економії коштів у розмірі 51,1 тис. грн. При максимальній економії, яка складає 127,6 тис. грн, витрати на встановлення системи GPS-моніторингу та його обслуговування повністю окупляться вже протягом першого року. Ця система надасть можливість розробляти оптимальні маршрути та завдання, а також забезпечить оперативне управління ними.

В агропромисловому комплексі інформаційні системи використовуються з метою покращення фінансових і виробничих показників підприємства, нагляду за станом сільськогосподарських земель, сучасної модернізації технічного обладнання підприємств, автоматизації максимально можливої кількості виробничих і управлінських процесів, збереження ресурсів, підвищення продуктивності виробництва та контролю за якістю продукції. Впровадження інформаційних технологій сприяє підвищенню продуктивності та ефективності управлінської роботи, відкриваючи нові можливості для вирішення різних завдань [61].

Серед різних напрямків аналізу стратегій вибору інформаційних технологій в агрономії можна виділити концепцію точного землеробства. Ця комплексна стратегія управління використовує різноманітні інформаційні технології для проведення досліджень щодо варіативності полів і прийняття рішень щодо оптимізації посівів, сюди слід віднести точне землеробство, яке включає в себе:

– Системи глобального позиціонування, такі як (Global Positioning System, GPS), надають можливість автоматизованого та миттєвого визначення географічних координат при проведенні збору проб, розподілу добрив на конкретні ділянки поля, створення карт врожайності, встановлення меж полів, точну ідентифікацію місцезнаходження бур'янів і шкідників рослин, аналіз рельєфу місцевості та визначення координат поля. Для цих цілей використовуються різні системи, такі як GPS-NAVSTAR, ГЛОНАСС, Galileo та інші.

– геоінформаційні системи (geographical information system, GIS), автоматизовані інформаційні системи призначені для автоматичного збору, збереження, обробки, доступу, відображення та поширення даних, які стосуються часу та місця. Ці системи базуються на інтеграції географічної інформації.

– технології змінного нормування (variable rate technology) – технології, які дають змогу змінювати норми використовуваного матеріалу в залежності від конкретної області або ділянки, на яку вони застосовуються. Наприклад, такі технології дозволяють сільським господарям регулювати кількість добрив, які вносяться на поля, в залежності від конкретних потреб (на основі аналізу рН ґрунту, вмісту фосфору, калію тощо), а також вести боротьбу з бур'янами та багато іншого.

В досліджуваному підприємстві, необхідно звернути особливу увагу на персонал та його використання, оскільки ця група ресурсів має безпосередній вплив на розвиток та результативність підприємницької діяльності. Активний та мотивований персонал, який відчуває зацікавленість

та отримує відповідну компенсацію за свою працю, сприяє збільшенню продуктивності. Отже, першочерговим завданням для підприємства є оптимізація системи стимулювання для підштовхування працівників до виконання певних завдань.

Створення ефективної (альтернативної) системи стимулювання працівників передбачає використання як матеріальних, так і нематеріальних методів винагородження. Ефективне управління механізмом мотивації полягає в досягненні стійкого позитивного впливу на працівників у довгостроковій перспективі.

Альтернативні методи стимулювання є ефективним способом збереження персоналу на підприємстві і іноді можуть виявитися ефективнішими, ніж традиційні методи. Спираючись на досвід, більшість вітчизняних організацій зараз застосовують традиційні підходи до мотивації, проте вони не завжди досягають бажаних результатів. Використання альтернативних методів мотивації персоналу може сприяти підвищенню продуктивності.

Найпоширеніші сучасні альтернативні методи мотивації, які слід застосовувати на підприємстві, наведено на рис. 3.2.

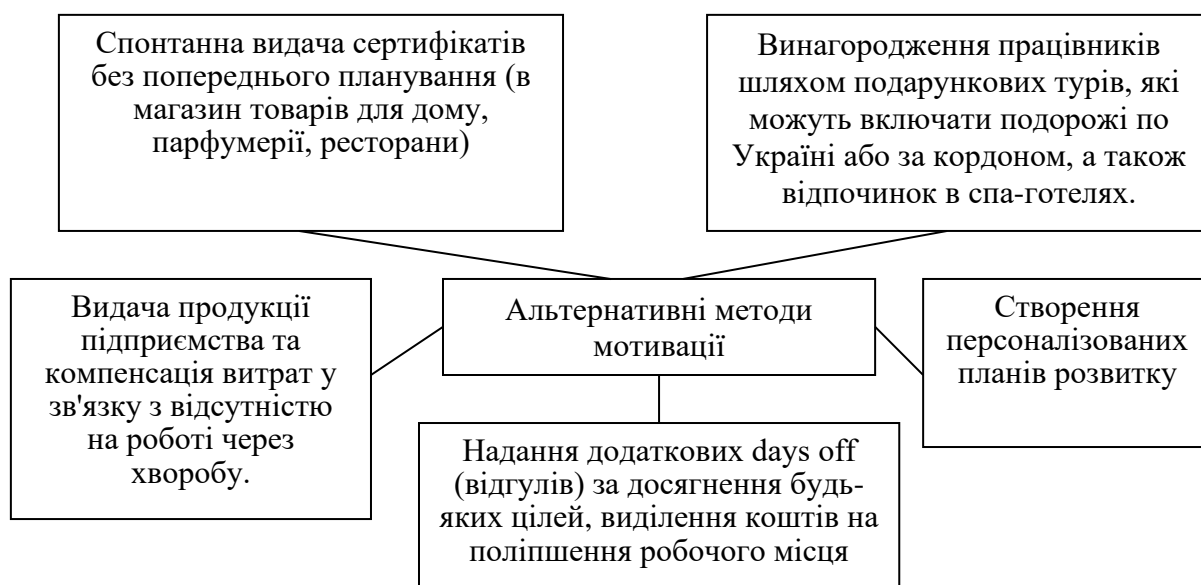

Рис. 3.2. Альтернативні методи мотивації аграрного підприємства. (Власна розробка автора).

Підвищення ефективності діяльності підприємства включає в себе комплекс заходів, які охоплюють технічні, організаційні та соціально-економічні аспекти функціонування підприємства. Лише завдяки цим заходам можливо досягти покращення якості виробництва підприємства і підвищити його конкурентоспроможність, а також зекономити ресурси. Підвищення економічної ефективності підприємства не тільки залежить від зовнішніх факторів і впливу, але й від внутрішньої стратегії розвитку підприємства і ефективної системи управління на всіх рівнях.

3.2. Оптимізаційні заходи розвитку підприємства в умовах зростання економічної ефективності

Ефективне управління прибутком підприємства вимагає ретельного та раціонального планування його створення, розподілу та використання. Цей процес сприяє ефективному функціонуванню організації. Під час розробки прибуткових планів слід ретельно розглядати всі фактори, які можуть сприяти збільшенню прибутку. Основні заходи для досягнення цієї мети включають розширення виробництва і продажу товарів, інноваційний підхід, оптимізацію витрат, підвищення якості продукції та використання передових маркетингових інструментів для успішного введення нових товарів на ринок.

Для підвищення продуктивності у сільському господарстві важливим є аналіз на основі оптимальних рішень. Використання методів економіко-математичного аналізу дозволяє знайти оптимальну структуру виробництва для сільськогосподарських підприємств. Це включає розрахунок оптимальних розмірів посівної площі для різних культур, оптимальний склад та використання машин і автотранспорту, а також інші аспекти діяльності. Порівняння фактичної структури з оптимальною виявляє можливості для підвищення ефективності та зниження витрат на

виробництво в агропромисловому комплексі. Дрібні задачі оптимізації можуть бути вирішені вручну за допомогою стандартних обчислювальних інструментів.

Ми пропонуємо провести оптимізацію процесу збуту соняшника в досліджуваному підприємстві з метою максимізації прибутку від продажу цієї продукції. Для досягнення цієї мети будуть використані статистичні та економічні показники, такі як урожайність соняшника, площа, відведена для вирощування цієї сільськогосподарської культури, середня ринкова ціна та ціна за 1 ц продукції для кожного каналу збуту. При цьому необхідно врахувати, що рівень товарності соняшника відповідає 120% стандарту за даними за 2022 рік. Важливо зазначити, що підприємство реалізує свій соняшник переробним підприємствам, трейдерам та безпосереднім споживачам. Основні вихідні дані для оптимізації каналів збуту соняшника в аграрному підприємстві наведені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Вихідні дані для визначення оптимальних об'ємів реалізації соняшника по каналам збуту та отримання максимального доходу від його реалізації в підприємстві

Показники	Вихідні дані	Канали збуту		
		Переробні підприємства	Безпосередньо споживачам	Трейдери
Площа посіву, га	799,00			
Урожайність, ц/га	29,60			
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	1550,0			
Ціна по кожному каналу 1 ц, грн.		1590,0	1520,0	1530,0
Рівень товарності 2022 р., %	120,00			

Власна розробка автора

Слід зауважити, що для реалістичності прогнозу ціни за існуючими каналами залишимо на рівні 2022 р. Загальний об'єм реалізації соняшника по каналам збуту повинен бути не менше об'єму реалізації цієї

сільськогосподарської продукції в 2022 р., тобто 19989 ц (гранична межа).

Під час оптимізації каналів збуту необхідно враховувати, що переробним підприємствам слід постачати не менше 50% соняшника, трейдерам - не менше 30%, і безпосереднім споживачам - не менше 20%. При цьому дохід від продажу соняшника безпосереднім споживачам повинен складати не менше 30982,95 тис. грн. Таким чином, ми розраховуємо оптимальний обсяг продажу соняшника через різні канали збуту для досліджуваного підприємства на 2024 рік.

Невеликі задачі лінійного програмування можуть бути розраховані вручну, але в умовах швидкого науково-технічного розвитку та доступності електронних обчислювальних систем, доцільно використовувати спеціалізовані програми для економіко-математичного моделювання процесів. Так для розрахунку оптимального обсягу реалізації соняшника з метою максимізації прибутку від продажу цієї продукції можна використовувати електронні таблиці, такі як Microsoft Excel.

Позначимо X_1 , X_2 та X_3 об'єм реалізації переробним підприємствам, споживачам та трейдерам.

Запишемо умову задачі у вигляді системи нерівностей:

- 1) $X_1 > 0$; $X_2 > 0$; $X_3 > 0$ – за невід'ємністю змінних;
- 2) $X_1 + X_2 + X_3 \geq 19989$ – за загальним об'ємом реалізації, ц;
- 3) $900,10X_2 \geq 30982,95$ – за виручкою від збуту соняшника безпосередньо споживачам, грн;
- 4) $X_2 \geq 3997,80$ – за об'ємом реалізації споживачам, ц;
- 5) $X_1 \geq 9994,50$ – за об'ємом реалізації переробним підприємствам, ц;
- 6) $X_3 \geq 5996,70$ – за об'ємом реалізації трейдерам, ц.

Цільова функція максимального доходу від реалізації соняшника по каналам збуту матиме вигляд:

$$0,905X_1 + 0,900X_2 + 0,904X_3 = Z_{\max}$$

Ми виконаємо обчислення в програмі Microsoft Excel за допомогою інструменту «Пошук рішення». Починаючи з внесення вихідних даних до

електронних таблиць, включаючи площу соняшника, урожайність, середню ринкову ціну, і ціну за 1 центнер продукції для кожного каналу збуту.

Після цього визначимо обмеження щодо загального обсягу реалізації, доходу від продажу соняшника безпосереднім споживачам, обсягу реалізації споживачам, об'єму реалізації переробним підприємствам, і обсягу реалізації трейдерам.

Ми формуємо рівняння для розрахунку максимального прибутку від продажу соняшника переробним підприємствам, споживачам і трейдерам, а також загального прибутку від продажу соняшника. Ці рівняння представляють собою функціонал задачі. Наступним кроком у вирішенні оптимізаційної задачі є використання інструменту «Пошук рішення», який активується через команду «Сервіс». У вікні «Пошук рішення» ми вводимо цільову функцію, яка відображає загальний прибуток від продажу соняшника, а також обмеження, що визначають оптимальний обсяг продажу продукції і які задані умовами оптимізаційної задачі.

Подальше визначення параметрів обчислень відбувається наступним чином. Згідно з умовою задачі, оптимальний обсяг реалізації, прибуток від продажу соняшника через канали збуту та загальний прибуток є додатними значеннями. Отже, встановлюємо в параметрах, що значення повинні бути невід'ємними, та зазначаємо, що наша функція є лінійною, відповідно до лінійної моделі.

У заключному етапі обчислень ми натискаємо «Виконати» та «Зберегти знайдене рішення». В результаті обробки даних отримуємо, що для досліджуваного підприємства оптимальний обсяг продажу соняшника повинен складати для переробних підприємств 14004,50 ц, споживачам - 6797,80 ц, та трейдерам - 7996,70 ц соняшника. При цьому, підприємство отримає виручку від продажу соняшника споживачам в розмірі 10332,65 тис. грн, переробних підприємств – 22256,15 тис. грн, а від трейдерів 12234,95 тис. грн. А отже як висновок внаслідок оптимізації каналів збуту соняшника досліджуване підприємство отримає загальний максимальний прибуток від

продажу соняшника

44834,75 тис. грн, , що на 13851,80 тис. грн більше, ніж у 2022 році.

У вихідних умовах оптимізаційної задачі були встановлені обмеження на загальний обсяг продажу, дохід від продажу зернової продукції споживачам, обсяг продажу споживачам, обсяг продажу переробним підприємствам та обсяг продажу трейдерам. Ретельно аналізуючи отримані результати, можна зауважити, що внаслідок оптимізації каналів збуту загальний обсяг продажу складає 28799 ц, включаючи наступне:

- об'єм реалізації безпосередньо споживачам складає 6797,80 ц;
- об'єм реалізації переробним підприємствам – 14004,50 ц;
- об'єм реалізації трейдерам – 7996,70 ц.

Після виконання оптимізації обсягу реалізації соняшника через різні канали збуту, необхідно розрахувати рівень товарності соняшника, який є важливим показником і характеризує якість виробництва сільськогосподарської продукції в господарстві. В результаті оптимізації обсягів реалізації соняшника через різні канали збуту, рівень товарності цієї продукції складатиме 121,77%, що на 1,77% вище, ніж у 2022 році.

Цей показник в господарстві впливає на багато чинників, таких як якість соняшника, яка залежить від сукупності багатьох погоднокліматичних, ґрунтових та технологічних факторів в господарстві, цінова політика і інші. Забезпечуючи дотримання технологічних стандартів при вирощуванні соняшника в даному господарстві і належне зберігання зерна, можна розраховувати на одержання високоякісної продукції, що дасть можливість реалізувати її на ринку, та підвищувати прибуток підприємства (Додаток В).

Для підвищення результативності підприємницької діяльності наступним важливим кроком є впровадження рекомендацій, спрямованих на покращення показників у галузі тваринництва. Ця галузь в даний момент стикається із фінансовими втратами та демонструє нестабільний ріст. Збільшення виробництва яловичини та поліпшення її якості в значній мірі

залежать від інтенсифікації тваринництва, зокрема, впровадження швидкого вирощування та ефективною годівлі молодняку великої рогатої худоби, а також удосконалення умов утримання худоби.

У контексті оптимізації результативності у тваринництві відбулися зміни у підходах до селекції, годівлі та вимог до м'ясних порід тварин. Для досягнення високої ефективності у галузі м'ясного скотарства важливо впроваджувати технології, які сприяють економії ресурсів, а також інтенсифікувати виробництво. Одним із ключових аспектів ефективних технологій у м'ясному скотарстві є турове отелення, що передбачає народження телят протягом двох місяців. Це сприяє високій технологічності, управлінню заплідненням та утриманню однорідних груп молодняку.

Останнім часом створюються умови для масового виробництва яловичини, оснований на інтенсивному вирощуванні молодняку, коли вже в 15-18-місячному віці вага тварин сягає 350-450 кг. Фізіологічні особливості великої рогатої худоби в цьому віці дозволяють отримувати високі прирости та м'ясо високої якості за мінімальних витрат на корми, оскільки молода худоба в цей період прибавляє м'язової тканини та має менш жирової маси. Таким чином, інтенсивне годування тварин в цей період забезпечує виробництво високоякісної білкової продукції.

У рамках стратегії інноваційного розвитку виробництва яловичини та підвищення його конкурентоспроможності вирішальним стає відновлення практики використання відгодівельних майданчиків. Ця система передбачає інтенсивне вирощування тварин на відкритому повітрі, де вони отримують корм через спеціальні розподільчі механізми, такі як тріолети або аналогічні пристрої. Збереження та догляд за худобою здійснюється за допомогою системи глибокої підстилки, що включає регулярне прибирання майданчиків методом «пусто-зайнято».

В умовах безприв'язного утримання на відгодівельних майданчиках тварини мають необмежений доступ до корму, що залежить від його якості та смакових якостей. Як результат, велика рогата худоба набуває більше

ваги, ніж ті, які випасаються. Організація відгодівельних майданчиків з поділом худоби на групи відповідно до ваги, годування та зросту та встановлення різних раціонів годівлі сприяє підвищенню продуктивності худоби та збільшенню обсягів виробництва яловичини.

Для досягнення максимальної ефективності відгодівлі худоби на відгодівельних майданчиках, необхідно автоматизувати процес доставки та розподілу кормів, подачі води та очищення площі від гною. Інтенсивна система годівлі сприяє підвищенню середньодобового приросту тварин, досягненню більшої ваги кожної окремої голови худоби, покращенню продуктивності праці, зниженню витрат на виробництво та покращенню умов праці. Ми рекомендуємо розглянути можливість створення відгодівельного майданчика для 100 голів молодняка великої рогатої худоби з метою досягнення ними середньої ваги у 420 кг табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Прогнозована економічна ефективність відгодівлі молодняка великої рогатої худоби за організації відгодівельного майданчика на 100 голів у підприємстві, 2024 р.

Показники	Параметри
Чисельність худоби на відгодівлі, голів	100
Середньоздавальна жива вага 1 голови, кг	420
Валова продукція в живій вазі, т	42
Середня ціна реалізації 1 кг м'яса, грн.	55
Виручка від реалізації м'яса, тис. грн.	2184,0
Середня вага молодняка при постановці на відгодівлю, кг	200
Облікова ціна 1 кг живої ваги молодняка при постановці на відгодівлю, грн.	32
Облікова вартість 1 голови молодняка при постановці на відгодівлю, тис. грн.	6,4
Облікова вартість всього поголів'я на відгодівлі, тис. грн.	640,0
Витрати на відгодівлю – всього	621,79
у т.ч. вартість кормів, тис. грн.	500,8
витрати на оплату праці з нарахуваннями, тис. грн.	51,02
вартість паливно-мастільних матеріалів, тис. грн.	37,96
амортизація основних засобів, тис. грн.	18,13
інші витрати, тис. грн.	13,88
Прибуток від реалізації молодняка вищої вгодованості, тис. грн.	922,21
Рівень рентабельності, %	73,1
Рівень цінової конкурентоспроможності	1,6

Власна розробка автора

На основі даних, представлених в табл. 3.3, можна зробити висновки,

що запланована облікова вартість усього молодняка, яке знаходиться на стадії відгодівлі, складає 640,0 тис. грн. Однак очікувані витрати на відгодівлю, які включають в себе витрати на корми, оплату праці, амортизацію, вартість ПММ і інші, складають 621,79 тис. грн. Прогнозована прибутковість від продажу всього молодняка високої якості для м'ясного використання оцінюється в 2184,1 тис. грн. Прогнозований прибуток, отриманий з організації відгодівельного майданчика для 100 голів молодняка, складає 922,21 тис. грн. Рівень рентабельності цього проекту складає 73,1%. Також важливо відзначити, що рівень конкурентоспроможності в ціновому аспекті становить 1,6.

Отже, впровадження передових технологій в вирощуванні та годівлі молодняка великої рогатої худоби відкриває можливість підвищити продуктивність худоби, зменшити собівартість виробництва і підвищити рентабельність проекту, а також збільшити рівень конкурентоспроможності на ринку.

Висновки до розділу 3

1. Результативність виробництва та інших видів діяльності суттєво залежить від різноманітних факторів, і тому для ефективного управління її рівнем важливим стає впровадження класифікації цих чинників з точки зору їхнього впливу на підвищення ефективності. Цю класифікацію доречно здійснити за трьома ключовими ознаками:

- За джерелами підвищення ефективності.
- За способами розвитку та вдосконалення виробництва (діяльності).
- За чинниками ефективності в контексті системи управління діяльністю (зовнішні, та внутрішні чинники господарської діяльності).

2. В досліджуваному підприємстві, необхідно звернути особливу увагу на персонал та його використання, оскільки ця група ресурсів має безпосередній вплив на розвиток та результативність підприємницької

діяльності. Активний та мотивований персонал, який відчуває зацікавленість та отримує відповідну компенсацію за свою працю, сприяє збільшенню продуктивності. Отже, першочерговим завданням для підприємства є оптимізація системи стимулювання для підштовхування працівників до виконання певних завдань.

3. Запровадження інформаційних систем у процес управління підприємством (особливо в галузі рослинництва досліджуваного підприємства) може забезпечити зростання його ефективності та конкурентоспроможності. На сьогоднішній день інформаційні системи надають можливість проводити інтелектуальний аналіз та глибоку обробку даних для виділення ключових напрямків подальших рішень, і це можливо навіть в умовах дефіциту інформації або її надлишку, при обмежених часових рамках або у ситуаціях, коли інше прийняття рішень стає неможливим.

Оскільки виробництво зерна є провідною галуззю досліджуваного підприємства, доцільно обрати такий стратегічний напрямок розвитку, який дозволить досягти високих показників. Тому важливо впровадити моніторингові системи на основі GPS-приймачів для контролю за транспортними засобами, які використовуються для перевезення зерна.

Отже, як висновок, слід зауважити, що впровадження системи GPS-моніторингу транспорту на досліджуваному підприємстві вважається перспективним навіть при мінімальній очікуваній щорічній економії коштів у розмірі 51,1 тис. грн. При максимальній економії, яка складає 127,6 тис. грн, витрати на встановлення системи GPS-моніторингу та його обслуговування повністю окупляться вже протягом першого року. Ця система надасть можливість розробляти оптимальні маршрути та завдання, а також забезпечить оперативне управління ними.

4. Внаслідок оптимізації каналів збуту соняшнику в досліджуваному підприємстві, загальний об'єм реалізації складає 28799 ц, в тому числі:

– об'єм реалізації безпосередньо споживачам складає 6797,80 ц;

- об'єм реалізації переробним підприємствам – 14004,50 ц;
- об'єм реалізації трейдерам – 7996,70 ц.

А отже як висновок внаслідок оптимізації каналів збуту соняшника досліджуване підприємство отримає загальний максимальний прибуток від продажу соняшника 44834,75 тис. грн, що на 13851,80 тис. грн більше, ніж у 2022 році.

5. В умовах інноваційного розвитку виробництва яловичини, та зростання його цінової конкурентоспроможності, доцільним стає відродження практики використання відгодівельних майданчиків. Це система інтенсивної годівлі, коли тварини перебувають на відкритому повітрі, годують їх, використовуючи для роздачі корму кормозмішувальні вагони (тріолети або їх аналоги). Пропонуємо організацію відгодівельного майданчика на 100 голів молодняка великої рогатої худоби до досягнення ними 420 кг живої ваги.

Аналіз даних свідчить, що планова облікова вартість усього поголів'я на відгодівлі становить 640,0 тис. грн, а прогнозовані витрати на відгодівлю, що включають у себе вартість кормів, витрати на оплату праці, амортизацію, вартість ПММ тощо, становлять 621,79 тис. грн. Прогнозована виручка від реалізації всього поголів'я молодняка вищої категорії вгодованості на м'ясо становить 2184,1 тис. грн. Прогнозований прибуток від організації відгодівельного майданчика на 100 голів становить 922,21 тис. грн. Рівень рентабельності, відповідно, становить 73,1%. Рівень цінової конкурентоспроможності становитиме 1,6.

ВИСНОВКИ

1. Для досліджень та виконання завдань кваліфікаційної роботи ми обрали державне аграрне підприємство Полтавського району Полтавської області. Основною метою його діяльності є сприяння науково-технічному розвитку у сільському господарстві, надання послуг для всіх виробників сільськогосподарської продукції та продаж якісних сільськогосподарських товарів.

Аграрне підприємство спеціалізується на виробництві високоякісного насіння зернових та бобових культур, а також декоративних трав. Крім цього, на цьому підприємстві здійснюється вирощування комерційних видів сільськогосподарських культур, зокрема озимої пшениці, гречки, кукурудзи для виробництва зерна, ячменю ярого, вівса, сорго, соняшнику, сої, а також продовольчих баштанних культур. У сфері тваринництва фокус зосереджений на вирощуванні великої рогатої худоби та свиней, а також виробництві молока та меду.

2. Динаміка складу та розміру сільськогосподарських угідь в державному підприємстві свідчить про те, що протягом досліджуваного періоду не відбулася жодної зміни щодо розмірів площі сільськогосподарських угідь, яка становить 3306,0 га, площа ріллі залишається стабільною на рівні 3287,0 га. Щодо площі відведеної для сінокосів і пасовищ, вона також не змінювалася на протязі аналітичного періоду.

3. Проаналізувавши динаміку забезпеченості та ефективності використання трудових ресурсів в досліджуваному підприємстві, можна зробити наступні висновки. З'ясовано, що в 2018 р. середньорічна кількість працівників становила 234 особи, а в 2022 р. ця кількість збільшилася лише на одну особу, до 235. Щодо працівників, які працюють у сільськогосподарському виробництві, їх кількість складала 210 осіб, як у 2018 р. так і в 2022 р. Виробництво валової продукції у співставних цінах на

1 працівника за досліджуваний період зменшується, із 270,82 тис. грн у 2018 р., до 260,50 тис. грн. у 2022 р. Показник одержаного прибутку на 1 працівника також зменшується на 39,9 %. В державному підприємстві зростають витрати на заробітну плату на 107,8 %. Навантаження 1 працівника на площу сільськогосподарських угідь, та площу ріллі зростає.

4. Аналіз динаміки складу та ефективності використання основних виробничих та оборотних засобів в підприємстві, дає можливість зробити наступні висновки. Так вартість основних засобів за досліджуваний період зросла на 42,8 %, більшість за рахунок машин, обладнання та транспортних засобів, які підприємство закуповувало. Вартість оборотних засобів також зростає, але не істотно, лише на 3,5 %, і це за рахунок товарів, що підприємство купувало з метою подальшого перепродажу, виробничих запасів, та дебіторської заборгованості. Фондозабезпеченість підприємства зростає на 42,8 %, фондоозброєність праці на 42,2 %. Норма прибутку зменшується на 2.3 в.п., фондорентабельність також зменшується на 2.9 в.п.

5. Проаналізувавши динаміку показників ефективності сільськогосподарського виробництва державному підприємстві, можна зробити наступні висновки. Протягом досліджуваного періоду вартість валової продукції у діючих цінах зросла на 26161,8 тис. грн. Повна собівартість також збільшилася на 22009,0 тис. грн, що негативно вплинуло на показники ефективності, і це зростання відзначається у обох галузях. Валовий дохід в 2022 році складає 76965,0 тис. грн, порівняно з 54256,0 тис. грн у 2018 році, збільшившись на 22709,0 тис. грн. Загальний прибуток та прибуток в галузі рослинництва зросли протягом досліджуваного періоду. Однак прибуток в тваринництві зменшився на 1719,0 тис. грн. Рівень рентабельності виявляє нестабільну динаміку.

6. Аналіз динаміки показників виробничо-фінансової діяльності в державному підприємстві дає можливість стверджувати, що чистий дохід від реалізації продукції у 2018 р. становив 62766 тис. грн, а в 2022 р. 96159 тис. грн, що характеризує зростання досліджуваного показника на 53,2 %.

Собівартість реалізованої продукції за досліджуваний період зростає на 29593,0 тис. грн, або 64,0%. Валовий прибуток також має тенденцію до зростання на 23,0%. На рівні охарактеризованих показників істотно зростають і адміністративні витрати, витрати на збут, та інші операційні витрати. Фінансові витрати також зростають. Прибуток від операційної діяльності у 2018 р. становив 2431 тис. грн, а в 2022 р. 1773 тис. грн, зафіксоване зменшення становить 21,7 %. Прибуток від звичайної діяльності, та чистий прибуток, також зменшуються за досліджуваний період. Відповідно рівень рентабельності зменшується на 2,8 в.п.

Дослідивши та проаналізувавши ефективність діяльності в досліджуваному підприємстві нами були запропоновані наступні заходи щодо її зростання.

1. Результативність виробництва та інших видів діяльності суттєво залежить від різноманітних факторів, і тому для ефективного управління її рівнем важливим стає впровадження класифікації цих чинників з точки зору їхнього впливу на підвищення ефективності. Цю класифікацію доречно здійснити за трьома ключовими ознаками:

- За джерелами підвищення ефективності.
- За способами розвитку та вдосконалення виробництва (діяльності).
- За чинниками ефективності в контексті системи управління діяльністю (зовнішні, та внутрішні чинники господарської діяльності).

2. В досліджуваному підприємстві, необхідно звернути особливу увагу на персонал та його використання, оскільки ця група ресурсів має безпосередній вплив на розвиток та результативність підприємницької діяльності. Активний та мотивований персонал, який відчуває зацікавленість та отримує відповідну компенсацію за свою працю, сприяє збільшенню продуктивності. Отже, першочерговим завданням для підприємства є оптимізація системи стимулювання для підштовхування працівників до виконання певних завдань.

3. Запровадження інформаційних систем у процес управління підприємством (особливо в галузі рослинництва досліджуваного підприємства) може забезпечити зростання його ефективності та конкурентоспроможності. На сьогоднішній день інформаційні системи надають можливість проводити інтелектуальний аналіз та глибоку обробку даних для виділення ключових напрямків подальших рішень, і це можливо навіть в умовах дефіциту інформації або її надлишку, при обмежених часових рамках або у ситуаціях, коли інше прийняття рішень стає неможливим.

Оскільки виробництво зерна є провідною галуззю досліджуваного підприємства, доцільно обрати такий стратегічний напрямок розвитку, який дозволить досягти високих показників. Тому важливо впровадити моніторингові системи на основі GPS-приймачів для контролю за транспортними засобами, які використовуються для перевезення зерна.

Отже, як висновок, слід зауважити, що впровадження системи GPS-моніторингу транспорту на досліджуваному підприємстві вважається перспективним навіть при мінімальній очікуваній щорічній економії коштів у розмірі 51,1 тис. грн. При максимальній економії, яка складає 127,6 тис. грн, витрати на встановлення системи GPS-моніторингу та його обслуговування повністю окупляться вже протягом першого року. Ця система надасть можливість розробляти оптимальні маршрути та завдання, а також забезпечить оперативне управління ними.

4. Внаслідок оптимізації каналів збуту соняшнику в досліджуваному підприємстві, загальний об'єм реалізації складає 28799 ц, в тому числі:

- об'єм реалізації безпосередньо споживачам складає 6797,80 ц;
- об'єм реалізації переробним підприємствам – 14004,50 ц;
- об'єм реалізації трейдерам – 7996,70 ц.

А отже як висновок внаслідок оптимізації каналів збуту соняшника досліджуване підприємство отримає загальний максимальний прибуток від продажу соняшника 44834,75 тис. грн, що на 13851,80 тис. грн більше, ніж у

2022 році.

5. В умовах інноваційного розвитку виробництва яловичини, та зростання його цінової конкурентоспроможності, доцільним стає відродження практики використання відгодівельних майданчиків. Це система інтенсивної годівлі, коли тварини перебувають на відкритому повітрі, годують їх, використовуючи для роздачі корму кормозмішувальні вагони (тріолети або їх аналоги). Пропонуємо організацію відгодівельного майданчика на 100 голів молодняка великої рогатої худоби до досягнення ними 420 кг живої ваги.

Аналіз даних свідчить, що планова облікова вартість усього поголів'я на відгодівлі становить 640,0 тис. грн, а прогнозовані витрати на відгодівлю, що включають у себе вартість кормів, витрати на оплату праці, амортизацію, вартість ПММ тощо, становлять 621,79 тис. грн. Прогнозована виручка від реалізації всього поголів'я молодняка вищої категорії вгодованості на м'ясо становить 2184,1 тис. грн. Прогнозований прибуток від організації відгодівельного майданчика на 100 голів становить 922,21 тис. грн. Рівень рентабельності, відповідно, становить 73,1%. Рівень цінової конкурентоспроможності становитиме 1,6.